

Nuorten sosiaalinen, institutionaalinen ja poliittinen luottamus Suomessa 2002–2023

Sosiaalitieteiden
kandidaatintutkielma

Laatija:
Ilari Törönen

28.11.2025
Turku

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Sosiaalitieteet

Tekijä: Ilari Törönen

Otsikko: Nuorten sosiaalinen, institutionaalinen ja poliittinen luottamus Suomessa 2002–2023

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Arttu Saarinen

Sivumäärä: 29 sivua, 5 liitesivua

Päivämäärä: 28.11.2025

Tarkastelen kandidaatintutkielmassani 15–29-vuotiaiden nuorten yleistettyä, poliittista ja institutionaalista luottamusta Suomessa vuosina 2002–2023. Yleistetty luottamus tarkoittaa luottamusta toisiin, yleensä tuntemattomiin ihmisiin, institutionaalinen luottamus kohdistuu yhteiskunnan instituutioihin kuten oikeuslaitokseen ja poliisiin, ja poliittinen luottamus on luottamusta esimerkiksi eduskuntaan, poliittisiin puolueisiin ja poliitikkoihin. Aineistona käytän European Social Survey -tutkimusinfraan Suomen aineistoa kierroksilta 1–11 (2002–2023) ja analysoin luottamusta regressiomalleilla. Tutkimukseni on ensimmäinen näin pitkän ajanjakson kattava tutkimus suomalaisnuorten luottamuksesta.

Tulokseni osoittavat, että nuorten keskimääräinen luottamus on pysynyt vakaana tai hieman noussut Suomessa 2000-luvulla. Samalla ajanjaksolla nuorten luottamuksen hajonta on kuitenkin kasvanut merkittävästi kaikissa luottamustyypeissä. Tämä viittaa nuorten luottamuksen polarisoitumiseen. Vastaavaa polarisoitumista ei havaita yli 30-vuotiaan suomalaisväestön keskuudessa. Tulokseni haastavat aiemman tutkimuksen käsityksen luottamuksen vakaudesta ja pysyvyydestä yli ajan.

Tutkimuksessani havaitsin alle 30-vuotiaiden yleistetyn ja institutionaalisen luottamuksen olevan yli 30-vuotiaita alhaisemmat. Tulos on yhteensopiva aiempaan tutkimukseen. Poliittisen luottamuksen osalta havaitsin nuorten luottamuksen olevan vanhempia ikäryhmiä korkeampi. Poliittisen luottamuksen erottelu omaksi luottamustyyppikseen on uudempaa tutkimussuuntausta, ja tutkielmani tulos on ristiriidassa verrattain vähäiseen aiempaan tutkimukseen.

Tutkimukseni perusteella 15–29-vuotiaiden terveydentilalla, toimeentulolla ja koulutustasolla on positiivinen yhteys yleistettyyn ja institutionaaliseen luottamukseen. Yleistetyn ja institutionaalisen luottamuksen osalta tulokseni ovat yhteensopivat aiempaan tutkimukseen. Terveydentilalla ja toimeentulolla on positiivinen yhteys myös poliittiseen luottamukseen. Koulutustason osalta tutkimukseni tulos on jossain määrin yllättävä: alimmin koulutettujen nuorten poliittinen luottamus on korkein. Poliittisen luottamuksen osalta tulos haastaa harvalukuisemman aiemman tutkimuksen tuloksia.

Luottamus on keskeinen tekijä demokratian toimivuudelle, yhteiskuntarauhan vakaudelle ja yksilön hyvinvoinnille. Tutkielmani tuo uutta tietoa nuorten luottamuksen kehityksestä ja sen yhteiskunnallisista eroista Suomessa. Tulokseni korostavat nuoriin kohdistuvan tutkimusasetelman tärkeyttä. Poliittisesta luottamuksesta saamani tulokset osoittavat samalla, että poliittisen luottamuksen erottelu omaksi luottamustyyppikseen on perusteltua.

Avainsanat: Luottamus, Yleistynyt luottamus, Institutionaalinen luottamus, Poliittinen luottamus, Nuorten luottamus, Polarisaatio

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Luottamus	6
2.1	Luottamus filosofian ja sosiologian klassikoiden teksteissä	6
2.2	Moderni käsitys luottamuksesta	8
2.3	Tutkimustieto nuorten luottamuksesta	11
3	Tutkimusasetelma	13
3.1	Tutkimuskysymykset	13
3.2	Tutkimusaineisto	13
3.3	Tutkimusmenetelmät	15
3.4	Tekoälyn hyödyntäminen tutkielmassa	17
4	Tulokset	18
4.1	Luottamuksen kehitys vuosina 2002–2023	18
4.2	Sukupuolten välinen ero nuorten luottamuksessa	21
4.3	Toimeentulon, terveydentilan ja koulutuksen yhteys nuorten luottamukseen	23
5	Johtopäätökset	29
	Lähteet	31
	Liitteet	36
	Liite 1. Regressiotulokset yleistetty, institutionaalinen ja poliittinen luottamus	37
	Liite 2. Simulaatioasetelman kuvaus	40

1 Johdanto

Luottamus on hyvin toimivan yhteiskunnan perusta (Ervasti ym., 2019). Se on perusta demokratialle ja yhteiskunnan vakaudelle (Nannestad ym., 2014). Kapitalistinen markkinatalous itsessään, ja erityisesti useimpien maiden tavoittelema talouskasvu ovat tutkimuksen perusteella vahvasti yhteydessä luottamukseen (Bjørnskov, 2009, s. 338–349; Knack & Keefer, 1997). Korkean luottamuksen yhteiskunnassa kansalaiset jakavat yhteisen päämäärän ja osallistuvat aktiivisesti yhteisönsä ja yhteiskuntansa toimintaan (Bjørnskov, 2009; Brehm & Rahn, 1997; Uslaner, 2000).

Yksilötasolla luottamus on yhteydessä elämäntyytyväisyyteen, onnellisuuteen ja hyvinvointiin (Delhey & Newton, 2003), ja tutkimuksessa on havaittu myös sen yhteys terveyteen, toimeentuloon ja koulutukseen (Ervasti ym., 2019). Luottamus vaikuttaa sekä yhteiskunnan että yksilön tasoilla, joten se voidaan myös nähdä yksilö- ja yhteiskuntakeskeisiä analyysejä yhdistäväksi tekijäksi. Se onkin noussut laaja-alaisesti lisääntyvän kiinnostuksen kohteeksi yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Alhaisen luottamuksen on havaittu olevan yhteydessä esimerkiksi rokotecriittisyyteen (Krastev ym., 2023) ja ilmastonmuutoksen torjuntaan tähtäävän ilmastopolitiikan tehottomuuteen (Fairbrother, 2017; Fairbrother ym., 2021).

Tutkielmani aiheena on nuorten luottamus Suomessa, siinä yli ajan vuosina 2002–2023 tapahtuneet muutokset sekä ryhmien väliset erot luottamuksessa. Kiinnostukseni luottamuksen tutkimiseen nimenomaan nuorten keskuudessa syntyi julkisessa keskustelussa viime vuosina korostuneesta huolesta nuorten arvojen ja poliittisten asenteiden polarisaatiosta (ks. esim. Helsingin Sanomat, 2024; Nuuttila, 2024). Yksilötasolla luottamukseen vaikuttavat paitsi ulkoiset tekijät, myös yksilön subjektiivinen tulkinta ulkoisista tekijöistä (Graafland & Lous, 2019). Esimerkiksi tuloerojen vaikutuksessa luottamukseen kyse ei ole ainoastaan tuloerojen ”objektiivisesta” tasosta, vaan myös niiden subjektiivisesta tulkinnasta. Koska subjektiivinen tulkinta vaikuttaa luottamukseen, on mahdollista, että nuorten arvojen ja asenteiden polarisaatiolla on ainakin välillistä vaikutusta nuorten luottamukseen.

Luottamus muovaa ihmisten välistä vuorovaikutusta ja yhteiskunnan toimintaa. Tutkielmani toisessa pääluvussa tarkastelen, mitä luottamus itsessään tarkoittaa. Ensimmäisessä alaluvussa kuvaan luottamuksen historiallista kehitystä. Käsitys luottamuksesta on kehittynyt yhdessä yhteiskunnan muutosten ja murrosten kanssa. ”Vanhassa maailmassa” vallitsi tuttuuteen perustuva mekaaninen solidaarisuus, joka modernissa yhteiskunnassa on muuttunut

orgaaniseksi solidaarisuudeksi (Kouvo, 2014, s. 13). Samalla luottamuksen perusta on muuttunut: henkilökohtaisiin suhteisiin ja perinteisiin nojaavasta partikulaarista luottamuksesta on siirrytty abstraktimpaan yleiseen luottamukseen toisia, usein tuntemattomia, ihmisiä ja instituutioita kohtaan. Toisessa alaluvussa esittelen nykytutkimuksen käsitys luottamuksesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen nuorten luottamusta nykytutkimuksen valossa.

Tutkielmani kolmannessa pääluvussa kuvaan tutkimusasetelmani. Ensimmäisessä alaluvussa määrittelen tutkielmani tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Seuraavassa alaluvussa esittelen tutkimusaineistoni ja kolmannessa alaluvussa kuvaan tutkimusmenetelmäni. Lopuksi esitän tilastolliseen päättelyyn liittyvät menetelmälliset valintani. Keskeiset tutkimustulokseni esittelen neljännessä pääluvussa, ja viidennessä pääluvussa esitän johtopäätökseni tuloksista ja pohdin saatujen tulosten merkitystä.

Luottamusta on tutkittu laajasti, mutta erityisesti nuorten luottamusta on tarkasteltu toistaiseksi verrattain vähän. Väestön ikääntymisen myötä nuorten rooli yhteiskunnassa korostuu. Ikärakenteen muutos on herättänyt huolta esimerkiksi hyvinvointivaltion taloudellisesta kestävydestä. Nykynuorten eläkeikä on jo korkeampi kuin aiemmilla sukupolvilla, eikä paine työurien pidentämiseen ole hellittämässä. Samalla ymmärretään yhä paremmin, että yhteiskunnan taloudellinen perusta rakentuu yhä harvalukuisemman työikäisen väestön varaan. Luottamus on keskeinen osa yhteiskuntaa, ja siksi nuorten luottamuksen ymmärtäminen on välttämätöntä.

2 Luottamus

Yhteiskunnan ja valtion käsitteiden muutokset liittyvät luottamuksen käsitteen kehitykseen, jota tarkastelen tässä luvussa. Tarkastelun aloittaa kuvaus luottamuksen ilmentymisessä filosofian ja sosiologian teksteissä valistusajan filosofeista 1900-luvun sosiologian klassikoihin.

2.1 Luottamus filosofian ja sosiologian klassikoiden teksteissä

Luottamus on systemaattisesti käytettynä sosiaalitieteellisenä käsitteenä nuori (Kouvo, 2014, s. 16), vaikka sen hiljainen läsnäolo on tunnistettavissa jo filosofian ja myöhemmin sosiologian klassikoissa (Misztal, 1996, s. 1). Pyrkimyksissä ymmärtää yhteiskuntaa koossa pitäviä mekanismeja sekä yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta, luottamus on hahmottunut sosiaalisen järjestyksen edellytyksenä, vaikka itse käsitettä ei aina eksplisiittisesti mainita (Misztal, 1996, s. 1, 27–32).

Thomas Hobbesin (1588–1679) ja John Locken (1632–1704) mukaan valtio¹ syntyy yksilöiden välisestä sopimuksesta, joka perustuu rationaaliseen oman edun tavoitteluun: Hobbesille valtion tehtävä oli turvata yksilön hengissä säilyminen, Lockelle yksityisomistuksen suojaaminen (Skirbekk & Gilje, 2001, s. 241–300). Vaikka luottamus jää eksplisiittisesti mainitsematta, sen oletus on läsnä: yksilöiden on uskottava järjestyksen syntyvän ja säilyvän vallan keskittämisen kautta. Tässä kontekstissa luottamus toimii epäluottamuksen vastavoimana – keinona hallita luonnontilan pelkoa, konflikteja ja epävarmuutta.

Valistusajan filosofien teksteissä tarkastelun kohteena oli yksilö, ja ”yhteiskunta” ymmärrettiin yksilöiden välisenä sopimuksena. 1700-luvun lopulla vanha yhteiskuntajärjestys alkoi murentua, ja kapitalismi nousi esiin erityisesti Ranskan suuren vallankumouksen (1789–1799) myötä. Samalla yksilökeskeisyyden kritiikki voimistui. (Skirbekk & Gilje, 2001, s. 241–300.)

¹ Valtion käsitteen katsotaan kehittyneen vuoden 1648 Westfalenin rauhan jälkeen. Rauhansopimukset loivat pohjan modernille valtiolliselle suvereniteetille: jokaisella valtiolla on määräysvalta omalla alueellaan. Hobbesin *Leviathan* julkaistiin tämän murroksen keskellä, eikä hän vielä käyttänyt termiä valtio vaan *suvereeni*. Hobbesin *suvereeni* on valtioidean edeltäjä – abstrakti auktoriteetti, joka syntyy sopimuksesta, ei historiallisesta instituutiosta. John Locke käytti jo termiä ’valtio’.

Sosiologian pioneeri Auguste Comte (1798–1856) suhtautui kriittisesti uskonpuhdistusta seuranneeseen individualismiin, jota hän piti ”läntisen maailman sairautena”. Comten mukaan yhteiskuntaa ei voi pilkkoa yksilöiksi, vaan se koostuu yhteisöistä ja ryhmistä – perheen ollessa niistä tärkein. Sosiologia, ”yhteiskunnan luonnontieteenä”, voisi hänen mukaansa tarjota keinon palauttaa yhteiskunnallinen järjestys ja integraatio. (Skirbekk & Gilje, 2001, s. 513–515.)

Alexis de Tocqueville (1808–1859) näki yhteiskunnan demokratisoitumisen ja tasa-arvoistumisen vääjäämättömäksi kehitykseksi (Skirbekk & Gilje, 2001, s. 515–518). Hänelle sosiaalisen järjestyksen perustan muodostivat toisiinsa kytkeytyneet **luottamus** ja **vapaus** (Misztal, 1996, s. 28). Ferdinand Tönnies (1855–1936) esitti pessimistisemmän arvion klassisessa *Gemeinschaft* ja *Gesellschaft* -typologiassaan. Hänelle *Gesellschaft* (yhteiskunta) edusti yksilöiden oman edun tavoittelusta kumpuavaa ohimenevää, satunnaista ja mekaanista elämänmuotoa. Henkilökohtaiseen läheisyyteen ja moraaliseen velvoittavuuteen pohjautuva *Gemeinschaft* (yhteisö) oli pysyvää ja aitoa yhteisöllisyyttä. (Skirbekk & Gilje, 2001, s. 515–518.) Tönniesin ajattelusta on havaittavissa käsitteellistä erottelua henkilökohtaiseen tuttuuteen perustuvan luottamuksen ja muodollisen, persoonattoman luottamuksen välillä.

Émile Durkheimin (1858–1917) mukaan kapitalismin ja modernien instituutioiden yhteensovittaminen edellytti uudenlaista perustaa sosiaaliselle järjestykselle. Hän hyväksyi vanhan ja uuden yhteiskunnan välisen eron, korostaen kuitenkin modernin yhteiskunnan säilyttäneen ”moraalisen yhtenäisyyden”. Durkheim näki sosiaalisen evoluution ja yhteiskunnallisen kehityksen johtavan yhteenkuuluvuuden tunteeseen pohjautuvasta mekaanisesta solidaarisuudesta kohti työn uudelleenjaon luoman keskinäisriippuvuuden synnyttämää orgaanista solidaarisuutta. (Misztal, 1996, s. 42–43.) Durkheimin ei nähnyt moraalisen järjestyksen katoavan, vaan muotoutuvan uudelleen: luottamus yhteiskunnan toimivuuteen kumpuaa yksilöiden keskinäisten velvollisuuksien ja oikeuksien verkostosta.

Max Weber (1864–1920) piti sosiaalisen järjestyksen uudelleen muotoilua välttämättömänä modernin yhteiskunnan instituutioiden ja kapitalismin yhteensovittamiselle. Hän pyrki selittämään arvojen vaikutuksen sekä yksilöiden toimintaan että yhteiskunnan rakenteisiin. Weber erotteli neljä sosiaalisen toiminnan tyyppiä: tunteisiin perustuvan affektuaalisen, perinteistä ja tavoista kumpuavan perinteisen sekä luottamuksen kannalta keskeiset päämäärä- ja arvosuuntautuneet toiminnat. Arvosuuntautuneessa toiminnassa arvopohjainen käyttäytyminen nähdään itseisarvona, riippumatta seurauksista. Päämääräsuuntautuneessa

toiminnassa tavoitellaan omaa etua vaihtoehtojen laskelmoidun arvioinnin kautta. Arvosuuntautunut toiminta voi luoda kollektiivisia identiteettejä ja vahvoja siteitä, mutta toisin kuin päämääräsuuntautunut toiminta, se ei ole itseään vahvistavaa. Oman edun tavoittelu on ihmiselle luontaista, joten muiden motiiveja ei tarvitse arvioida. Markkinoilla yrittäjät edistävät paitsi yksilöllistä myös yhteistä etuaan. Tämä voi luoda heikkoja siteitä ja yrittäjien välistä solidaarisuutta. Yhteiskunnan statusjärjestelmien tuottamat kollektiiviset identiteetit täydentävät markkinaperusteista solidaarisuutta. Weberille kapitalismin menestyksen ennakkoehto oli siirtyminen henkilökohtaisesta luottamuksesta persoonattomaan luottamukseen. (Misztal, 1996, s. 54–60.)

Pierre Bourdieu (1930–2002) tarkastelee sosiaalista järjestystä edelleen vaikutusvaltaisessa teoriassaan habituksen avulla. Habitus tarkoittaa sosiaalisesti rakentuneiden normien ja käytäntöjen usein tiedostamatonta ja kyseenalaistamatonta omaksumista – esimerkiksi tapaa suhtautua auktoriteetteihin, koulutusta, pukeutumista tai ruokailutapoja, jotka opitaan osana omaa kasvuympäristöä. Yksilön toimijuus määräytyy hänellä erilaisilla kentillä olevien pääomien (taloudellinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja symbolinen), sosiaalisten luokkien ja käytäntöjen dynaamisista suhteista. (Grenfell, 2014, s. 101–109; Salmenniemi, 2008, s. 14–16.) Bourdieun ajattelussa sosiaalinen luottamus ei ole erillinen ilmiö, vaan se on läheisesti kytkeytynyt yksilön uppoutumiseen sosiaalisten suhteiden ja jaettujen normien verkostoon (Topić-Rutherford ym., 2025). Luottamus on osa sosiaalista pääomaa, joka sosiaalisen toiminnan kentillä on vaihdettavissa esimerkiksi taloudelliseksi ja symboliseksi pääomaksi sosiaalisten suhteiden kautta (Grenfell, 2014, s. 101–109). Vaikka luottamus ei ole eksplisiittisesti käsitteellistetty kategoria Bourdieun teoriassa, se voidaan ymmärtää sekä sosiaalisen pääoman edellytyksenä – luottamuksena, joka mahdollistaa toiminnan – että sen tuotoksena, joka syntyy sosiaalisten suhteiden toistuvuudesta ja vakaudesta.

Klassikkoteksteissä luottamuksen käsite on kehittynyt yhteiskunnan muutosten mukana. Se on siirtynyt pelkästä luonnontilan epävarmuuden poistavasta järjestyksen mahdollistajasta näkemykseen luottamuksesta modernin kapitalismin edellytyksenä – ja lopulta Bourdieun sosiaalisen pääoman teoriassa myös yksilön toimijuuden mahdollistajaksi. Seuraavassa luvussa tarkastelen nykypäivän käsitystä luottamuksesta.

2.2 Moderni käsitys luottamuksesta

Valtio on modernin yhteiskunnan keskipiste (Bjarnadóttir ym., 2025; Ervasti ym., 2019). Modernissa luottamustutkimuksessa tehdäänkin selvä käsitteellinen erittely erilaisten

luottamusten välille. Partikulaari luottamus tarkoittaa toisilleen entuudestaan tuttujen henkilöiden välistä luottamusta (Kouvo, 2014, s. 16). Sosiaalisella eli yleistetyllä luottamuksella tarkoitetaan ihmisten luottamusta yleisesti toisiin, heille yleensä tuntemattomiin ihmisiin. Institutionaalinen luottamus tarkoittaa yksilöiden luottamusta julkisiin instituutioihin. Tästä erotellaan nykyään poliittinen luottamus, joka kohdistuu esimerkiksi eduskuntaan, poliitikkoihin ja puolueisiin. (Ervasti ym., 2019.)

Osa tutkijoista kyseenalaistaa missä määrin yksilö voi valita luottaako hän instituutioihin ja missä määrin kyse on *annetusta luottamuksesta* (Harré, 1999). Niklas Luhmann (1988) ehdottaa käsitteellistä erottelua luottamuksen (engl. *trust*) ja luottavaisuuden (engl. *confidence*) välillä². Luottavaisuus tarkoittaa tilannetta, jossa vaihtoehtoja ei edes arvioida. Luottamus puolestaan merkitsee tietoista riskinottoa: yksilö hyväksyy valinnan riskit ja pettymyksen mahdollisuuden tavoittelemansa edun saavuttamiseksi. Kouvon (2014, s. 17) näkemys on, että kyse on vain luottamuksesta eri tasoilla. Luotamme instituutioihin siinä missä toisiin ihmisiin. Ero on siinä, miten toimimme riskien realisoituessa: toisten ihmisten pettäessä luottamuksemme, syytämme itseämme ja instituutioiden pettäessä odotuksemme syytämme yleensä jotain toista tahoa. (Kouvo, 2014, s. 17.)

Luottamus instituutioihin on välttämätöntä julkishallinnon ja kansalaisten välisen vuorovaikutuksen toimivuudelle. Institutionaalinen ja poliittinen luottamus ovatkin keskeisiä demokraattisen yhteiskunnan toiminnalle. (Ervasti ym., 2019.) Vastaavasti tuntemattomien kansalaisten välinen sosiaalinen tai yleistetty luottamus on merkittävä yhteiskunnan toimivuuden mahdollistaja. Korkea yleistetty luottamus edistää demokratian, kansalaisyhteiskunnan ja markkinoiden toimivuutta sekä kansantalouden kehitystä. Se vaikuttaa myös yksilöiden hyvinvointiin, elämäntyytyväisyyteen ja jopa terveydentilaan ja kansanterveyteen. (Delhey & Newton, 2003; Ervasti ym., 2019.)

Aiemmassa tutkimuksessa yleistyneen luottamuksen eurooppalaisissa demokraattisissa valtioissa on havaittu olevan varsin vakaata – pitkittäistutkimuksissa ajan yli tapahtunut vaihtelu vaikuttaa pysyneen virhemarginaalin sisällä (Kouvo, 2014, s. 21). Toisaalta esimerkiksi Yhdysvalloissa on pidemmällä aikavälillä havaittu luottamuksen rapautumista (Putnam, 1995). Aiemmassa tutkimuksessa on kuitenkin havaittu yleistyneen luottamuksen epätasainen jakautuminen yksilötasolla (Kouvo, 2014, s. 24). Keskeisiksi yleistyneen

² Luottamuksen katsotaan yleensä kohdistuvan toisiin ihmisiin ja luottavaisuuden instituutioihin (Kouvo, 2014, s. 16).

luottamuksen selittäjiksi on havaittu subjektiivinen toimeentulokokemus, onnellisuus, yleinen elämäntyytyväisyys ja koulutus (Bjarnadóttir ym., 2025; Delhey & Newton, 2003; Ervasti ym., 2019; Graafland & Lous, 2019; Kouvo, 2014).

Graafland ym. (2019) havaitsivat 25 OECD-maata käsittäneessä pitkittäistutkimuksessaan tuloerojen yhteyden yleiseen elämäntyytyväisyyteen. Havainto tukee instituutiokeskeistä hypoteesia (ks. Kouvo, 2014, s. 29–31) yleistynyttä luottamusta selittävänä mekanismina. Yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutus yksilöiden väliseen yleistyneeseen luottamukseen viittaa siihen, että yleistynyt, institutionaalinen ja poliittinen luottamus eivät ole irrallisia, vaan keskenään kytkeytyneitä ilmiöitä. Ervasti ym. (2019) toteavat, että luottamus on edelleen monitulkintainen tieteellinen käsite. Yksilötasolla kolmen luottamustyyppin välisten mekanismien toiminnasta ei ole selkeää ymmärrystä – tai ainakaan niiden osalta ei vallitse konsensusta tiedeyhteisön sisällä. Makrotasolla aiemmassa tutkimuksessa on kuitenkin havaittu yhteiskunnan instituutioiden laadun, eikä esimerkiksi kulttuurin, olevan keskeinen yleistynyttä luottamusta tuottava mekanismi (Nannestad ym., 2014).

Kouvo (2014, s. 29) liittää 2000-luvulla voimakkaasti kasvaneen luottamustutkimuksen *sosiaalisen pääoman* tutkimuksen viime vuosikymmenten kasvuun. Yhteys näkyy myös empiirisessä tutkimuksessa: on laajasti hyväksytty, että kaikkien kolmen luottamustyyppin keskeisiä yksilötason selittäjiä ovat muun muassa sukupuoli, ikä, koulutustaso, koettu yleinen terveydentila, subjektiivinen kokemus omasta ja kotitalouden toimeentulosta, sosiaalisuus, ammattiasema ja työmarkkina-asema (Ervasti ym., 2019). Delhey ym. (2003) raportoivat omassa seitsemän maata kattaneessa vertailevassa tutkimuksessaan ristiriitaisen ja heidän mukaansa yllättävän tuloksen, jonka mukaan on vain vähäistä näyttöä luottamuksen yhteydestä ikään, sukupuoleen ja koulutustasoon. Heidän mukaansa yksi mahdollinen selitys on, että luottamukseen vaikuttavat mekanismit ja luottamusta selittävät tekijät vaihtelevat maittain luottamustason mukaan.

Tämän tutkielman empiirisen mielenkiinnon kohteena on nuorten luottamus Suomessa. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen luottamuskirjallisuuden teoriaa ja havaintoja nimenomaisesti nuorten luottamuksesta, jossa on havaittu mielenkiintoisia eroja koko väestön luottamukseen verrattuna.

2.3 Tutkimustieto nuorten luottamuksesta

Sosiaalipsykologiassa yleistynyt luottamus nähdään osana persoonallisuuspiirteiden kokonaisuutta, johon kuuluvat optimismi, usko yhteistyöhön ja luottamus ihmisten kykyyn ratkaista erimielisyytensä ja elää yhdessä hyvää sosiaalista elämää (Delhey & Newton, 2003).

Luottamuksen ja iän välinen yhteys voi olla epälineaarinen (Ervasti ym., 2019). Tutkimus viittaa siihen, että luottamus laskee lapsuudesta nuoruuteen siirtymisen myötä ja lisääntyy aikuisuuden ja iän myötä. Lapsuudessa opimme luottamusta vanhemmiltamme (Uslaner, 2000). Nuoruus elämänvaiheena merkitsee asteittaista irtaantumista vanhemmista, uusien sosiaalisten rakenteiden kohtaamista ja kasvavaa altistumista yhteiskunnallisille epävarmuustekijöille. Nämä voivat vaikuttaa luottamuksen rakentumiseen. Delhey ym. (2003) esittävät, että iän ja luottamuksen välinen yhteys saattaa noudattaa U-muotoista kaavaa, jossa epäluottamus on yleisempää nuoruudessa ja vanhuudessa.

Jo johdantoluvussa kerroin, että tuloerojen vaikutus luottamukseen riippuu absoluuttisten erojen lisäksi yksilön subjektiivisesta tulkinnasta oman sosiaalisen asemansa ja kognitionsa kontekstissa (Graafland & Lous, 2019). Kulutustoiveet kasvavat nuoruusiän edetessä, mutta tulot eivät yleensä kehity samassa tahdissa ennen työelämään siirtymistä. Nuorten kokemus omasta sosiaalisesta asemastaan ja toimeentulonsa riittävydestä voi vaikuttaa heidän arvioonsa yhteiskunnan reiluudesta ja luotettavuudesta. Tämä tulkinta on johdonmukainen suhteessa edellisessä luvussa esitettyihin luottamuksen yksilötason selittäjiin. Toisaalta esimerkiksi työttömyyden vaikutuksia ikäryhmittäin vertaileessa tutkimuksessaan Ervasti (2004) havaitsi toimeentulovaikeuksien korostuvan vasta myöhemmällä iällä esimerkiksi elämäntilanteen (perheiden perustaminen, lisääntyvät elinkustannukset jne.) vaikutuksesta.

Väestötason tutkimusnäyttö luottamuksen ja terveyden yhteydestä on lisääntynyt viime vuosikymmenten aikana, mutta nuorten keskuudessa yhteyttä on tutkittu hyvin vähän.

Luottamuksen ja terveydentilan yhteys sisältyy kuitenkin välillisesti tutkimuksessa havaittuun nuorten subjektiivisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen pääoman väliseen yhteyteen (ks. esim. Bi ym., 2025): luottamus on luvussa 2.1 esitetyn mukaisesti keskeinen sosiaalisen pääoman ulottuvuus, ja terveys puolestaan on hyvinvoinnin ulottuvuus.

Edellisessä alaluvussa esitetyn mukaisesti tutkimuksessa on laajasti hyväksytty koulutustason ja luottamuksen välinen yhteys. Nimenomaisesti nuorten osalta yhteyttä ei ole juurikaan tutkittu. Opiskelu on selvästi erityisesti nuoruuteen liittyvä elämänvaihe, joten on perusteltua

olettaa koulutuksen ja luottamuksen yhteyden syntyvän nimenomaan nuoruusvuosina. Määrällisistä tietoaineistoista voidaan useimmiten erottaa ainoastaan korkein vastaajan suorittama tutkinto ilman tietoa korkeimman asteen oppilaitoksesta, jossa vastaaja on opiskellut tai opiskelee. Tämä osaltaan vaikeuttaa nuorten koulutustason ja luottamuksen välisen yhteyden tarkastelua.

Nuorten arvojen ja asenteiden sukupuolittunut polarisaatio on nouseva ilmiö tutkimuksessa (ks. esim. Mannerström ym., 2020) ja yhteiskunnallisessa keskustelussa (Helsingin Sanomat, 2024; Nuutila, 2024). Helve (2023) havaitsi sukupolvien välillä tapahtuneita muutoksia: X-sukupolvi eli 1960- ja 1970-luvuilla syntyneet nuoret ilmensivät sosiaalidemokraattista solidaarisuutta, kun taas 1980- ja 1990-luvuilla syntyneet milleniaalit kannattivat liberaalia solidaarisuutta erityisesti köyhiä kohtaan. Molempien sukupolvien nuoret naiset kannattivat sukupuolten tasa-arvoa, etnistä suvaitsevaisuutta, globalisaatiota ja ympäristönsuojelua, kun taas nuorten miesten keskuudessa omaksuttiin enemmän materialistisia arvoja. Milleniaalien arvopohja näyttää myös laajentuneen edellisiin sukupolviin verrattuna (Helve, 2023).

Poliittisia asenteita Suomessa tutkineet Lönnqvist ja Ilmarinen (2021) raportoivat mielenkiintoisen tuloksen: poliittisten asenteiden taloudellista ulottuvuutta mittaavalla liberaali-konservatiivi-ulottuvuudella naiset sijoittuvat enemmän vasemmalle ja miehet oikealle, mutta sukupuolten välinen ero on voimakkaampi oikeisto- kuin vasemmistopuolueiden kannattajien keskuudessa.

Luottamustutkimuksessa nuorten arvojen, asenteiden ja poliittisten ideologioiden polarisaatiota on tarkasteltu vähemmän. Sukupuolten välinen arvopolarisaatio voi kuitenkin heijastua luottamuksen rakenteisiin – esimerkiksi siihen, miten nuoret arvioivat yhteiskunnan instituutioiden reiluutta, edustuksellisuutta ja luotettavuutta. Ne voivat osaltaan vaikuttaa myös nuorten osallistumiseen, poliittiseen luottamukseen ja kokemukseen yhteiskunnan reiluudesta, mikä tekee niiden tarkastelusta yhteiskuntapoliittisesti relevanttia. Samalla lisääntyvä tieto arvopolarisaatiosta korostaa erityisesti nuorten luottamuksen ja siinä mahdollisesti kehittyvien sukupuolittuneiden erojen tarkastelun tärkeyttä – eli tämän tutkielman tutkimusasetelmaa, joka esitellään seuraavassa luvussa.

3 Tutkimusasetelma

3.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastelen 15–29-vuotiaiden nuorten yleistynyttä, poliittista ja institutionaalista luottamusta Suomessa vuosina 2002–2023. Tutkimusaineistoni vastaajat ovat 15-vuotiaita tai vanhempia. Koska kiinnostukseni kohteena ovat nimenomaan nuoret, asettuu vastaajien ikärajan alaraja aineiston alarajaan. Ylärajan määrittely on tutkijana tekemäni valinta. Yksi kriteeri nuoruuden ja aikuisuuden välisen rajan määrittelylle on henkilön siirtyminen työelämään. Tilastokeskuksen väestötilastojen (2024) perusteella työvoimaan kuuluvien ja työvoiman ulkopuolisen väestön välinen suhde tasaantuu 29. ikävuoden jälkeen. Lisäksi käytössäni olevassa aineistossa väestön ikäjakauman huomioiva painokertoimien laskenta on tehty ikäluokkiin 15–19, 20–24 ja 25–29. Täten tässä tutkielmassa nuoreksi henkilöksi tulkitaan 15–29-vuotiaat.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millaisia ajallisia muutoksia Suomessa on tapahtunut 15–29-vuotiaiden nuorten yleistyneessä, institutionaalisessa ja poliittisessa luottamuksessa 2000-luvulla?
- 2) Onko nuorten luottamuksessa eroja sukupuolen, terveydentilan, toimeentulon tai koulutustason mukaan?

3.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni on muodostettu European Social Surveyn (ei pvm.-2023) keräämien kyselytutkimusten Suomen aineistosta. Tutkimus suoritetaan kahden vuoden välein (vuosien 2020 ja 2023 välillä kolme vuotta CoVID-19-pandemian takia), joten aineistoni on muodostettu ESS-kierroksista 1–11. Tutkielmaani on valittu aineiston sisältämät 15–29-vuotiaat vastaajat. Aineistosta on pudotettu sellaiset vastaajat, joiden vastaus puuttuu tutkimuksessani regressiomalleissa käytetyistä muuttujista. Pudotettujen vastaajien kierroskohtainen määrä oli pienimmillään 22 ja suurimmillaan 51 vastaajaa. Määrät ovat kierrosten kokonaisvastaajamääriin nähden pieniä, joten puuttuvien havaintojen käsittely ei oletettavasti vaikuta merkittävästi tilastollisiin analyyseihin.

Taulukossa 1 on esitetty aineiston vastaajien määrät sukupuolittain puuttuvien havaintojen käsittelyn jälkeen. Kaikki kyselykierrokset yhteen laskien aineistossa on yhteensä 3 649

vastaajaa. Naisia on 1 814 (49,7 prosenttia) ja miehiä 1 978 (50,3 prosenttia). Kierroskohtaiset vastaajamäärät on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Vastaajat puuttuvien käsittelyn jälkeen

ESS kierros	Miehet	Naiset	Yhteensä
	n %	n %	n %
2002	221 48,9 %	231 51,1 %	452 100,0 %
2004	185 47,9 %	201 52,1 %	386 100,0 %
2006	184 50,8 %	178 49,2 %	362 100,0 %
2008	235 53,3 %	206 46,7 %	441 100,0 %
2010	162 45,5 %	194 54,5 %	356 100,0 %
2012	175 51,3 %	166 48,7 %	341 100,0 %
2014	164 53,1 %	145 46,9 %	309 100,0 %
2016	159 51,8 %	148 48,2 %	307 100,0 %
2018	129 47,6 %	142 52,4 %	271 100,0 %
2020	104 48,4 %	111 51,6 %	215 100,0 %
2023	96 45,9 %	113 54,1 %	209 100,0 %
Yhteensä	1814 49,7 %	1835 50,3 %	3649 100 %

Kierroskohtaisten vastaajien määrä on tippunut vuosien 2002–2023 aikana 452 vastaajasta 209 vastaajaan. Kaikki kierrokset yhdistävän aineiston sukupuolijakauma vastaa populaation tunnettua jakaumaa. Yksittäisten kierrosten osalta on poikkeamia, jotka eivät selity aiemmin kuvatulla pudotettujen havaintojen käsittelyllä.

European Social Survey -aineisto sisältää painomuuttujat, jotka korjaavat aineistoa mm. otantamenetelmän, väestörakenteen ja vastaajakadon huomioiden. Tutkielmani analyyseissä käytetään painomuuttujia European Social Surveyn ohjeistuksen mukaisesti. Tällä varmistetaan kierroskohtaisten aineistojen keskinäinen yhteensopivuus sekä tulosten ja tulkintojen yleistettävyys väestötasolle.

European Social Survey -kysely mittaa yleistynyttä, institutionaalista ja poliittista luottamusta useilla eri kysymyksillä. Vastaajia on pyydetty kunkin kysymyksen osalta arvioimaan luottamustaan 11-portaisella asteikolla 0...10, jossa arvo nolla tarkoittaa, ettei vastaajalla ole lainkaan luottamusta, ja arvo kymmenen tarkoittaa täydellistä luottamusta. Muodostan aineistosta taulukossa 2 esitetyllä tavalla kolme summamuuttujaa, jotka ovat niiden muodostamiseen käytettyjen muuttujien aritmeettiset keskiarvot. Alkuperäiset muuttujat ovat vähintään välimatka-asteikollisia, joten summamuuttujat ovat vähintään välimatka-asteikollisia.

Taulukko 2. Analysissä käytettävien summamuuttujien määrittely

Summamuuttuja ja mitattava luottamus	Alkuperäiset muuttujat	Alkuperäisen muuttujan mittaama kysymys
<i>trust_generalized</i> Yleistynyt luottamus	<i>ppltrst</i>	Voiko mielestänne ihmisiin luottaa, vai onko niin, että ihmisten suhteen ei voi olla liian varovainen.
	<i>pplhlp</i>	Katsotteko, että useimmiten ihmiset pyrkivät olemaan auttavaisia toisia kohtaan vai että enimmäkseen he ajattelevat vain omaa etuaan?
	<i>pplfair</i>	Oletteko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää teitä hyväkseen vai luuletteko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja?
<i>trust_institutional</i> Instituutionaalinen luottamus	<i>trstlgl</i>	Kuinka paljon henkilökohtaisesti luotatte: oikeusjärjestelmä
	<i>trstplc</i>	Kuinka paljon henkilökohtaisesti luotatte: poliisi
<i>trust_political</i> Poliittinen luottamus	<i>trstprl</i>	Kuinka paljon henkilökohtaisesti luotatte: eduskunta
	<i>trstplt</i>	Kuinka paljon henkilökohtaisesti luotatte: poliitikot
	<i>trstprt¹</i>	Kuinka paljon henkilökohtaisesti luotatte: poliittiset puolueet

¹ Vuoden 2002 ESS-kierros ei sisältänyt luottamusta poliittisiin puolueisiin sisältävää muuttujaa *trstprt*. Täten summamuuttuja *trust_political* on laskettu vuonna 2002 muuttujien *trstprl* ja *trstplt* ja muiden vuosien osalta kaikkien kolmen muuttujan aritmeettisena keskiarvona. Vuosien 2002 ja 2004 välillä *trust_political* summamuuttujassa ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa.

3.3 Tutkimusmenetelmät

Muodostan kaksi lineaarista regressiomallia, joiden selitettävinä muuttujina ovat edellisessä alaluvussa määritellyt yleistyneen, instituutionaalisen ja poliittisen luottamuksen summamuuttujat. Selittävinä muuttujina ensimmäisessä regressiomallissa ovat ESS-kyselykierroksen numeron ja sukupuolen välinen interaktiotermi. Toisessa mallissa lisäksi vakiointitekijöiksi aiemmasta tutkimuksesta (ks. alaluku 2.2) tunnetut keskeiset luottamuksen selittäjät: ikä ja iän neliö, vastaajan ja hänen vanhempiansa koulutustasot (kolmiportaisina), vastaajan subjektiiviset kokemukset terveydentilastaan, kotitaloutensa toimeentulosta, hyvinvoinnistaan³ sekä sijoittumisestaan poliittisten asenteiden taloudellista ulottuvuutta kuvaavalle vasemmisto-oikeisto-akselille.

Pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini vertailemalla regressiomallien marginaaleista määritettyjä kierros- ja ryhmäkohtaisia keskiarvoja summamuuttujille. Määrittämällä keskiarvot regressiomalleista raakadatan sijaan, pystytään yli ajan tapahtuneet muutokset sekä

³ Hyvinvointi on summamuuttuja (aritmeettinen keskiarvo) vastaajien raportoimasta onnellisuudesta ja elämäntyytyväisyydestä (Ervasti & Venetoklis, 2010).

ryhmien väliset erot mahdollisimman tarkasti erottamaan aineiston muusta vaihtelusta. Lisäksi regressiomallit mahdollistavat aineiston edustavuuden ja tulosten yleistettävyyden kannalta välttämättömän painokertoimien huomioimisen analyyseissä.

Tarkastelen tutkielmassani ajan yli tapahtuneita muutoksia ja ryhmien välisiä eroja, joita tulkitsen aiemmasta tutkimuksesta tunnettuihin selittäviin tekijöihin perustuvien regressiomallien avulla. Tulkinta perustuu keskiarvoestimaattien vertailuun koko pitkältä aikasarjalta. Täten regressiokertoimien arviointi saa vain vähäistä huomiota tutkielmassani.

Kuten monissa yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa, myös tässä tutkielmassa rikotaan tietoisesti lineaarisen regressioanalyysin taustaoletusta selitettävien muuttujien jatkuvuudesta. Regressioanalyysin oletuksia rikkoo myös aineiston heteroskedastisuus, joka on kysely- ja poikkeusaineistojen tunnettu ongelma (Long & Ervin, 2000). Heteroskedastisuudesta on kyse, kun regressiomallin virhetermin varianssi vaihtelee (merkittävästi) havaintojen välillä.

Tilastotieteen tutkijat ovat jo pitkään korostaneet nollahypoteesitestaukseen liittyviä metodologisia ongelmia, erityisesti tulosten dikotomista jaottelua ”tilastollisesti merkitsevään/ei-merkitsevään” mielivaltaisesti valitun merkitsevyytason (tavanomaisesti $p=0,05$) perusteella. Jaottelulle ei ole ontologista perustaa – tilastollinen merkitsevyyden ei ole binäärinen, vaan ääripäiden välinen jatkumo. Yksin otantavaihtelu voi aiheuttaa suuria eroja testeistä saatuihin p-arvoihin. (McShane ym., 2024).

Muodollisesti p-arvo kertoo todennäköisyyden sille, että jokin tilastollinen testisuure olisi vähintään yhtä äärimmäinen kuin aineiston havainnoista laskettu testisuureen arvo on, olettaen sekä kohdehypoteesin että menetelmän taustaoletukset paikkansapitäviksi. Tulosten jaottelu yksittäisen p-arvon perusteella johtaa helposti virhepäätelmiin, joissa ”tilastollisen merkitsevyyden/ei-merkitsevyyden” katsotaan osoittavan muutoksen tai eron olemassaolo tai puuttuminen. (McShane ym., 2024.) Osuvasti nimetyssä artikkelissaan *Statistics Note: Absence of evidence is not evidence of absence* Douglas G. Altman ja J. Martin Bland (1995) huomauttavat erityisesti, ettei liian suuri p-arvo yksinään todista, ettei todellista eroa ole. Ylipäättään yksittäisen tutkimusten tulokset eivät ole koskaan varmoja – tulkinnan ja johtopäätösten tulee perustua kumulatiiviseen tutkimusnäyttöön sekä tulosten yhteensopivuuteen ilmiötä selittäviin teorioihin ja tunnettuihin mekanismeihin (McShane ym., 2024).

Edellä esitetty huomioiden tässä tutkielmassa saatuja tuloksia arvioidaan suhteessa 11 kyselykierrosta ja 21 vuoden ajanjakson kattavaan pitkittäisaineistoon. Erityisesti vältetään pelkästään tulosten tilastollisen testin p-arvoon perustuvaa jaottelua. Yksittäisillä kierroksilla havaitut erot suhteutetaan koko pitkittäisaineistosta muodostuvaan kumulatiiviseen tietoon. Toisaalta mahdollisista systemaattisesti yli ajan toistuvista eroista ja muutoksista, jotka eivät kuitenkaan ole yhdelläkään kyselykierroksella ”tilastollisesti merkitseviä”, ei tehdä suoraviivaista tulkintaa, ettei eroa tai muutosta olisi olemassa.

Toisin sanoen pyritään arvioimaan tilastollisen testin tyyppin I ja II virheiden mahdollisuutta. Hyödynnän arvioissa Monte Carlo -simulaatioasetelmaa, eli menetelmää epävarmuuden mallintamiseen satunnaisotannan avulla.

Mikäli tuloksissa havaitaan systemaattisesti toistuvia tuloksia, jotka eivät dikotomisen jaottelun mukaan ole ”tilastollisesti merkitseviä”, pyritään simulaation avulla arvioimaan kuinka todennäköisiä tulokset ovat, mikäli todellista väestötason eroa tai muutosta ei ole. Tätä todennäköisyyttä ei ole mahdollista analyttisesti ratkaista, koska luottamuksen todellista väestötason keskiarvoa ja jakaumaa ei tunneta. Otoksista 22 vuoden aikana saadusta havaintoaineistoista voidaan kuitenkin muodostaa ”satunnaisotantaa hyödyntävä koeasetelma”. Kunkin kyselykierroksen otoksista määritetään harhattomat estimaattorit kyseisen ajankohdan populaatiojakauman parametreille. Näiden avulla suoritetaan simulaatio: riittävän pitkistä (esim. 100 000 kierrosta) simulaatiosta lasketaan niiden simulaatiokierrosten lukumäärä, joissa tilastollisessa analyysissä havaittu systemaattinen ero ajankohtien tai ryhmien välillä toistuu. Näiden kierrosten osuus simulaation kokonaiskierrosmäärästä on estimaatti sille, kuinka todennäköistä aineistosta havaittu ero olisi pelkän sattuman tuloksena. Toisin sanoen simulaation avulla voidaan tuottaa päättelyä tukevaa lisäinformaatiota tilanteissa, joissa perinteinen p-arvotulkinta ei tarjoa riittävää perustaa tulkinnalle.

3.4 Tekoölyn hyödyntäminen tutkielmassa

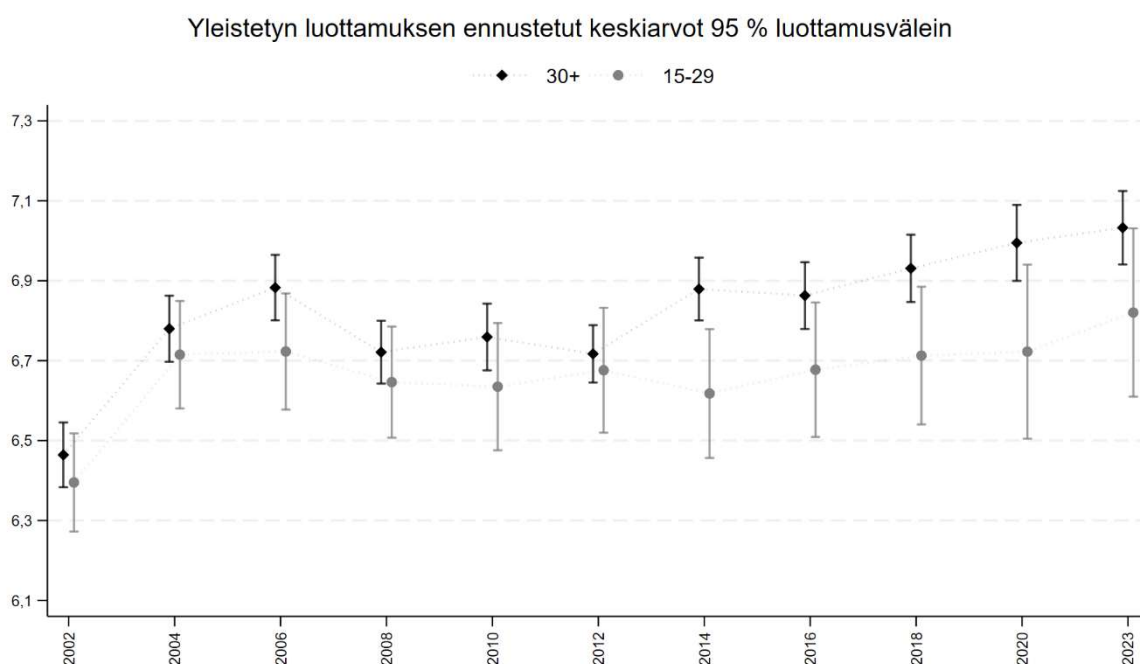
Olen hyödyntänyt tieteellisten artikkeleiden hakuun käyttämäni tietokantojen (Turun yliopiston Volter-tietokanta, EBSCO Sociology Ultimate, Scopus, Scite) tekoölyavustajia. Avustajien ehdottamista artikkeleista tutkimuksen lähdeartikkeliksi on valittu yksi artikkeli (Kołczyńska, 2020). Muutoin tutkielmassani ei ole hyödynnetty tekoölyä lainkaan.

4 Tulokset

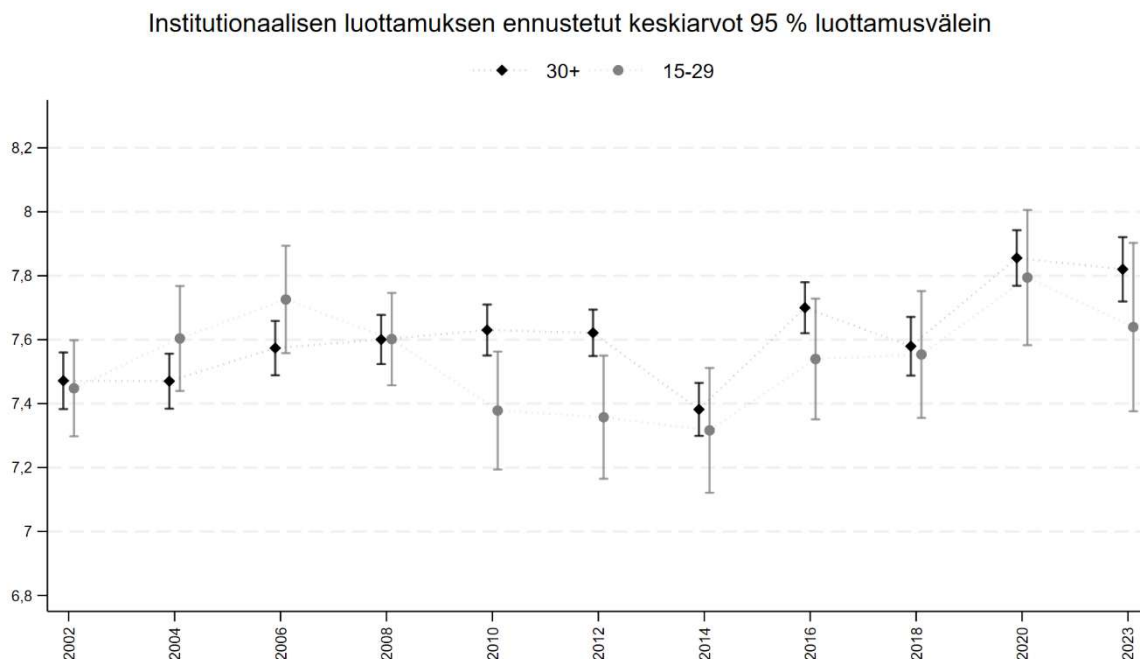
4.1 Luottamuksen kehitys vuosina 2002–2023

Regressiotulokset 15–29-vuotiaiden yleistetyille, institutionaaliselle ja poliittiselle luottamukselle on esitetty liitteessä 1. Ensimmäisessä regressiomallissa selittävänä tekijänä on ESS-kyselykierroksen numeron ja sukupuolen välinen interaktiotermin. Toiseen malliin lisäksi vakiointitekiäjäiksi iän ja iän neliön, vastaajan ja hänen vanhempensa koulutustasot (kolmiportaisina), terveydentilan, kotitalouden toimeentulon, hyvinvoinnin sekä sijoittumisen poliittisten asenteiden taloudellista ulottuvuutta kuvaavalle vasemmisto-oikeisto-akselille. Vakiointitekiäjäiden lisääminen nostaa sekä mallin selitysasetta että tarkentaa yli ajan tapahtuneiden muutosten tilastollisen merkitsevyyden laskentaa. Kaikki loput analyysit suoritettiin vakiointitekiäjä sisältävällä regressiomallilla.

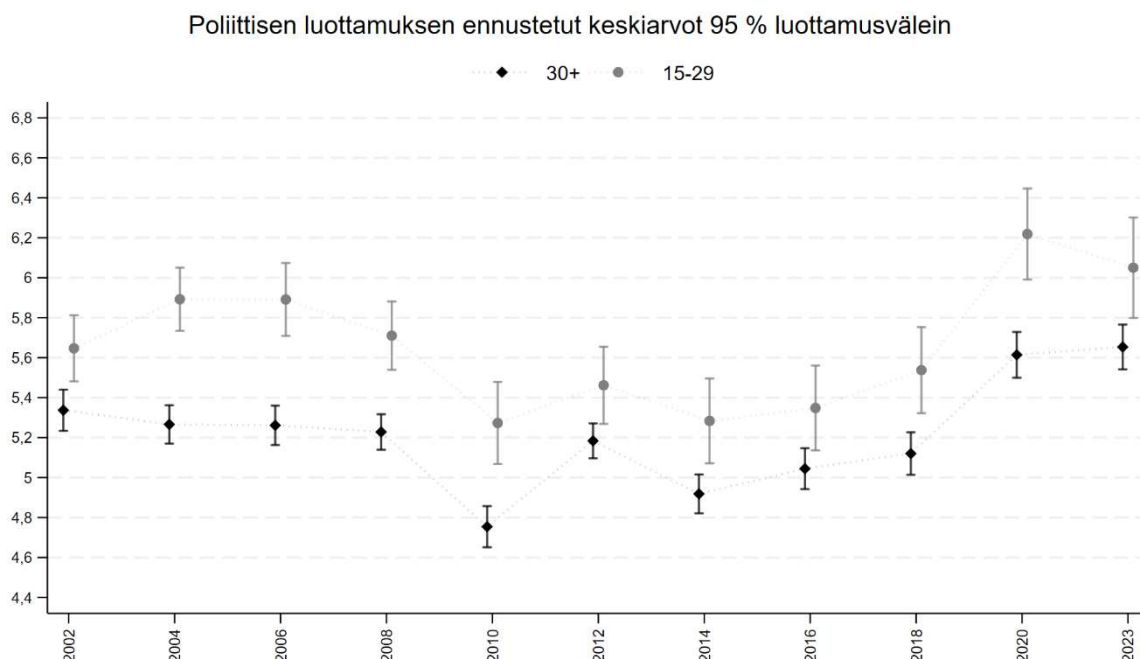
Kuvioissa 1, 2 ja 3 on esitetty yleistetyyn, institutionaaliseen ja poliittiseen luottamuksen kehitys vuosina 2002–23. Kaikki luottamustyyppit ovat hieman nousseet yli ajan molemmissa ikäryhmissä. Nuorten yleistetty luottamus on koko tarkastelujakson ja institutionaalinen luottamus vuodesta 2008 alkaen vanhempaa ikäryhmää alhaisempi. Erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Poliittisesta luottamuksesta saatiin yllättävä tulos: nuorten luottamus on kaikkina vuosina tilastollisesti merkitsevästi vanhempaa ikäryhmää korkeampi.

Kuvio 1. Yleistetyyn luottamuksen kehitys vuosina 2002–2023

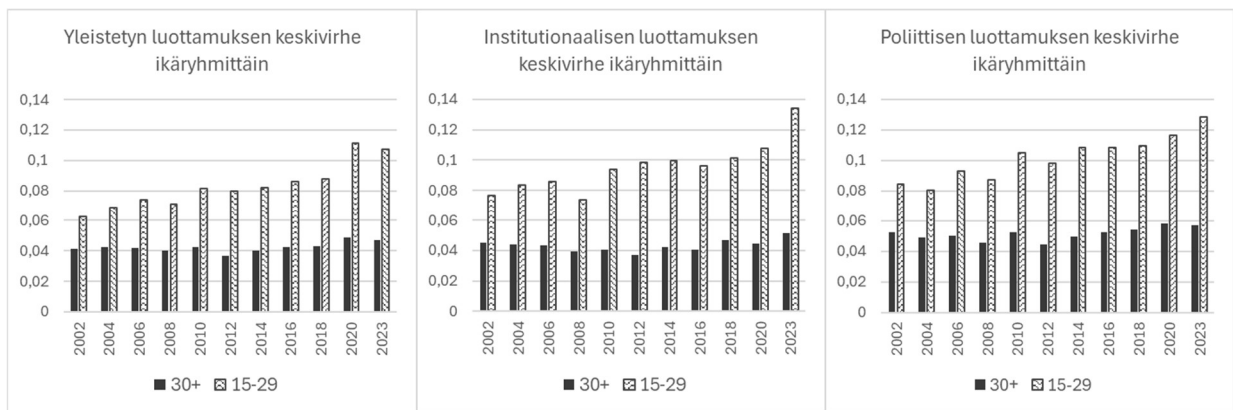
Kuvio 2. Institutionaalisen luottamuksen kehitys vuosina 2002–2023

Kuvio 3. Poliittisen luottamuksen kehitys vuosina 2002–2023

Peräkkäisten kierrosten välillä ei kummassakaan ikäryhmässä ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Tarkastelujakson alku- ja loppuvuosien (2002 ja 2023) väliset erot ovat kuitenkin tilastollisesti merkitsevät. Poikkeuksena on nuorten institutionaalinen luottamus, jossa nuorten osalta vuosien 2002 ja 2023 välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa.

Tarkastelin seuraavaksi molempien ikäryhmien luottamusmuuttujien jakaumien hajontoja. Kuviossa 4 on esitetty molempien ikäryhmien osalta kolmen luottamustyyppin keskiarvoestimaattien keskivirheet tarkastelujaksolta. Vanhempien ikäryhmässä luottamuksen hajonta on pysynyt verrattain vakaana – keskivirheet ovat kasvaneet 8,7–13,6 % tarkastelujaksolla. Sen sijaan nuorten hajonta on kasvanut huomattavasti – nuorten luottamusestimaattien keskivirheet ovat tarkastelujaksolla nousseet 51,7–75,0 %. Vanhemman ikäryhmän keskivirheen nousu selittyy vastaajakadolla. Nuorten osalta vastaajakadon vaikutus on enimmillään 30 %. Hajonnan merkittävä nousu ei selity vastaajamäärien pienentymisellä.

Kuvio 4. Yleistetyn, institutionaalisen ja poliittisen luottamuksen hajonnat vuosina 2002–2023

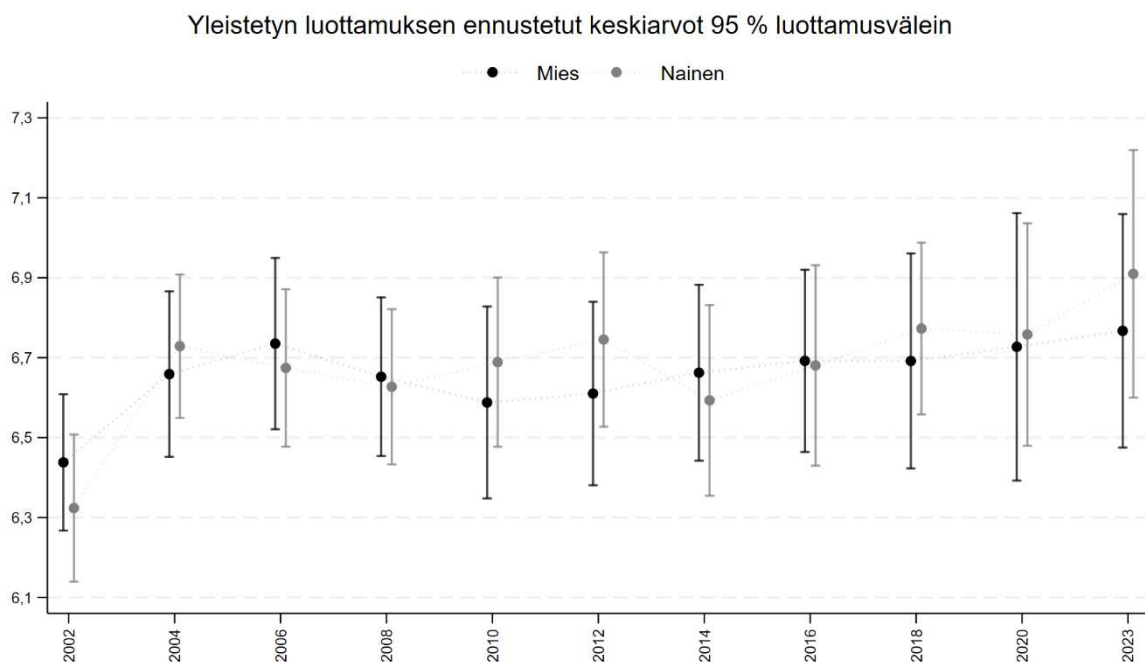
Nuorten luottamuksen hajonnan merkittävä nousu leventää myös luottamusestimaattien luottamusvälejä merkittävästi (vrt. kuviot 1, 2 ja 3). Tämä osaltaan lisää tilastollisen päättelyn epävarmuutta.

Aiemmassa tutkimuksessa luottamuksen on havaittu olevan verrattain pysyvää yli ajan (ks. esim. Kouvo, 2014, s. 22–23). Tässä tutkimuksessa saadut tulokset yleistetyn, institutionaalisen ja poliittisen luottamuksen kehityksestä ovat keskiarvoestimaattien osalta (kuviot 1, 2 ja 3) yhteensopivia aiemman tutkimuksen kanssa. Sen sijaan nuorten luottamuksen hajonnan merkittävä kasvu poikkeaa aiemman tutkimuksen käsityksestä, jonka mukaan luottamus säilyy vakaana yli ajan.

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen sukupuolten, terveydentilan, toimeentulon ja koulutustasojen välisiä eroja nuorten luottamuksessa. Analyysit on tehty alaluvussa 3.3 kuvatulla vakiointitekijät sisältävällä regressiomallilla, ja aineisto on rajattu alaluvussa 3.2 kuvatulla tavalla 15–29-vuotiaisiin vastaajiin.

4.2 Sukupuolten välinen ero nuorten luottamuksessa

Yleistetyn luottamuksen osalta nuorten naisten ja miesten välillä ei ole koko tarkastelujaksoa (2002–2023) arvioiden järjestelmällistä eroa (kuvio 5). Naisten luottamus on korkeampi kuuden ja miesten viiden vuoden osalta. Erot ovat pieniä, eivätkä ne ole tilastollisesti merkitseviä yhdenkään vuoden osalta. Tarkastelujakson lopussa naisten yleistetty luottamus on tilastollisesti merkitsevästi korkeammalla tasolla kuin se oli vuonna 2002. Miesten osalta tarkastelujakson alku- ja loppuvuosien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa. Tulkintaa vaikeuttaa aiemmin todettu nuorten luottamuksen varianssien kasvaminen yli ajan.

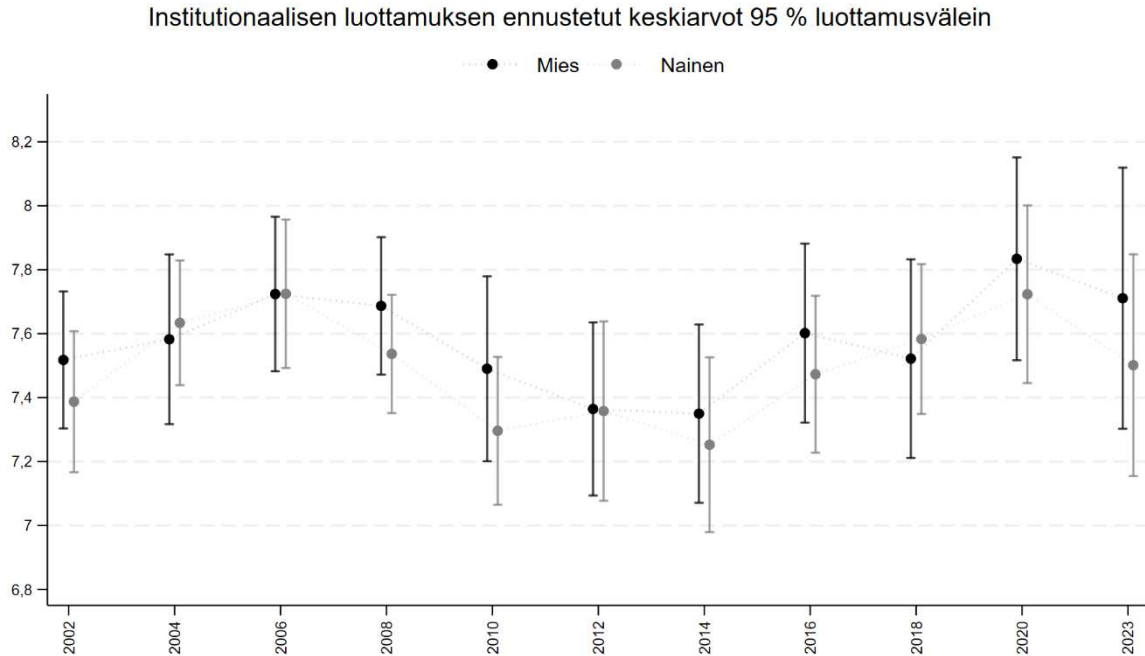

Kuvio 5. Nuorten yleistetty luottamus vuosina 2002–23

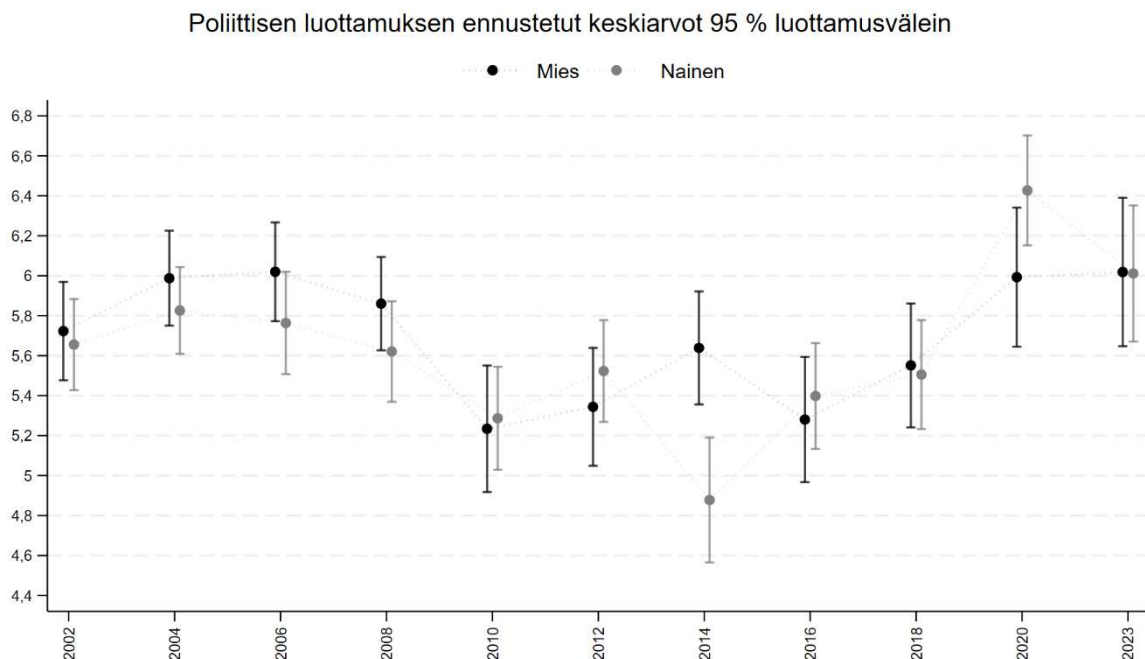
Naisten institutionaalinen luottamus (kuvio 6) oli miehiä alempi viiden perättäisen kierroksen aikana vuosina 2008–2016. Sukupuolten luottamuksen keskiarvot ovat kahden viimeisen kierroksen aikana hieman erkaantuneet. Erot eivät ole minkään kierroksen osalta tilastollisesti merkitseviä, ja molempien sukupuolten luottamuvälit sisältävät toisen sukupuolen keskiarvoestimaatit. Kummankaan sukupuolen osalta vuosien 2002 ja 2023 välinen ero ei ole tilastollisesti merkitsevä, ja vuoden 2023 luottamuvälit sisältävät vuoden 2002 keskiarvot.

Poliittisessa luottamuksessa naisten ja miesten välillä havaitaan tilastollisesti merkitsevä ero vuodelta 2014 (kuvio 7). Kyseisenä vuonna miesten luottamus nousi hieman vuodesta 2012, kun taas naisten luottamus laski merkittävästi. Miesten osalta vuosien 2012 ja 2014 välinen

ero ei ollut tilastollisesti merkitsevää, kun taas naisten osalta ero on tilastollisesti merkitsevää. Muina vuosina erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Vuosien 2002 ja 2023 väliset erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Kuvio 6. Nuorten institutionaalinen luottamus vuosina 2002–23

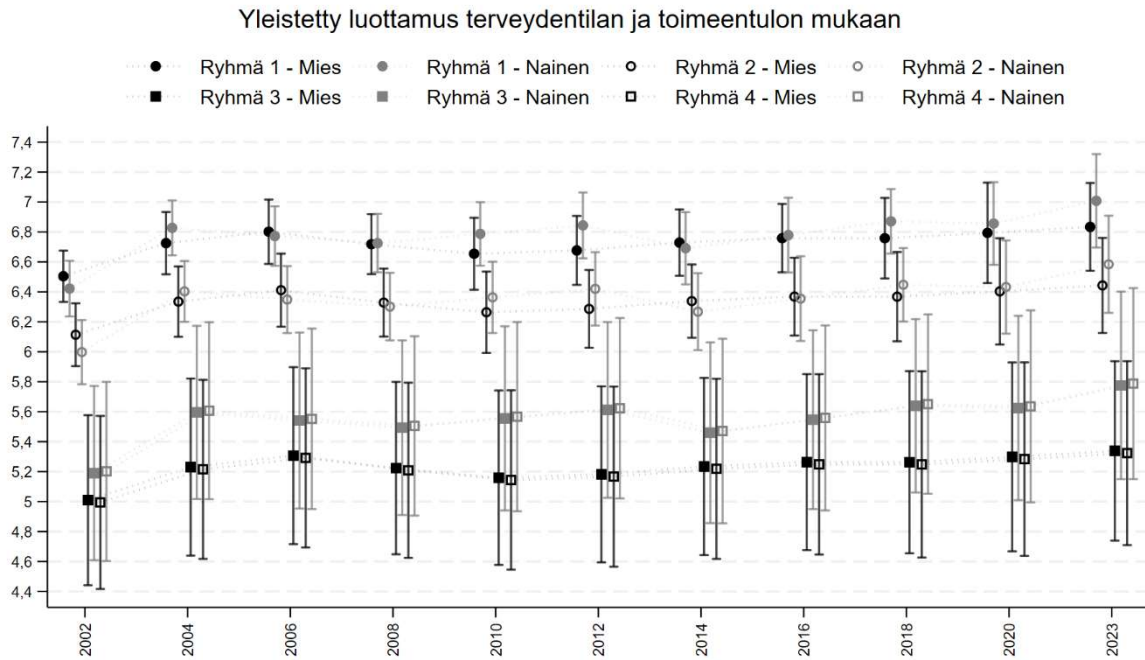
Kuvio 7. Nuorten poliittinen luottamus vuosina 2002–23

Yhteenvedona sukupuolten välisestä tarkastelusta todetaan, ettei nuorten miesten ja naisten yleistetyssä, institutionaalisessa ja poliittisessä luottamuksessa havaita selvää, järjestelmällistä ja tilastollisesti merkitsevää sukupuolten välistä eroa. Sukupuolten välillä havaitaan tilastollisesti merkitsevä ero ainoastaan poliittisessä luottamuksessa vuonna 2014. Sekä miesten että naisten luottamus on kaikkien luottamustyyppien osalta hieman noussut vuosien 2002–2023 aikana. Ajan yli tapahtuneen muutoksen tilastollisen merkitsevyyden arviointia vaikeuttaa aiemmin todettu nuorten luottamuksen varianssien kasvaminen yli ajan.

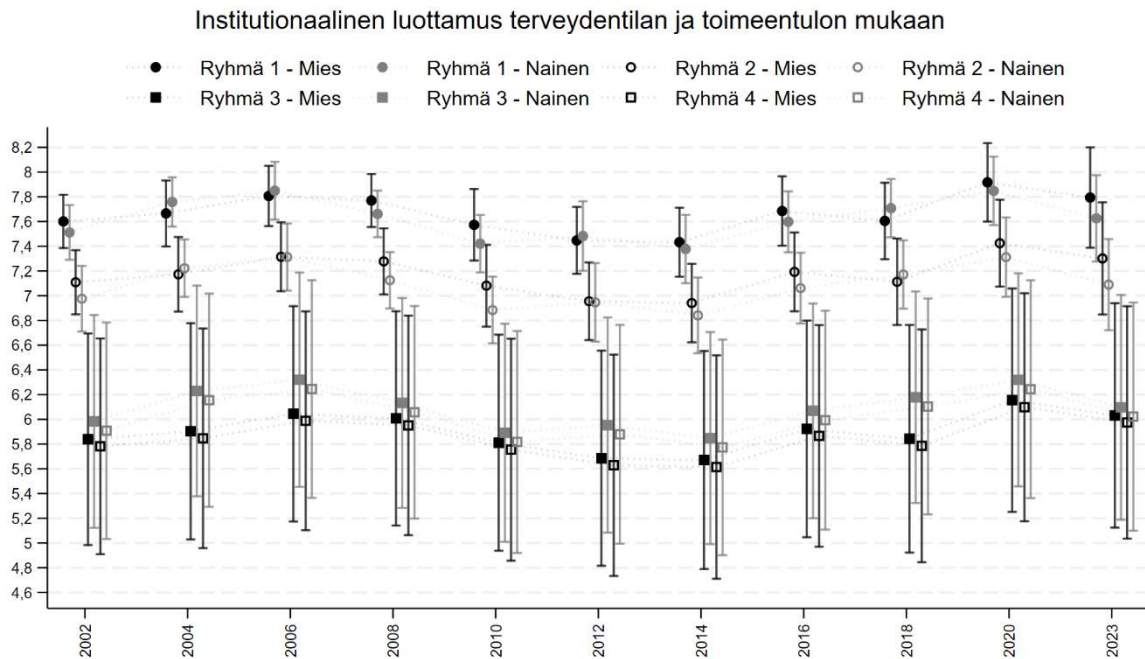
4.3 Toimeentulon, terveydentilan ja koulutuksen yhteys nuorten luottamukseen

Tarkastelen toimeentulon ja terveydentilan yhteyttä nuorten luottamukseen määrittämällä regressiomalleista kierroskohtaiset keskiarvoestimaatit molemmille sukupuolille seuraavista ryhmistä: (1) Vastaajat, jotka arvioivat sekä terveytensä että toimeentulonsa hyväksi, (2) Vastaajat, jotka arvioivat terveytensä hyväksi ja toimeentulonsa heikoksi, (3) Vastaajat, jotka arvioivat terveytensä heikoksi ja toimeentulonsa hyväksi; ja (4) Vastaajat, jotka arvioivat sekä terveytensä että toimeentulonsa heikoksi.

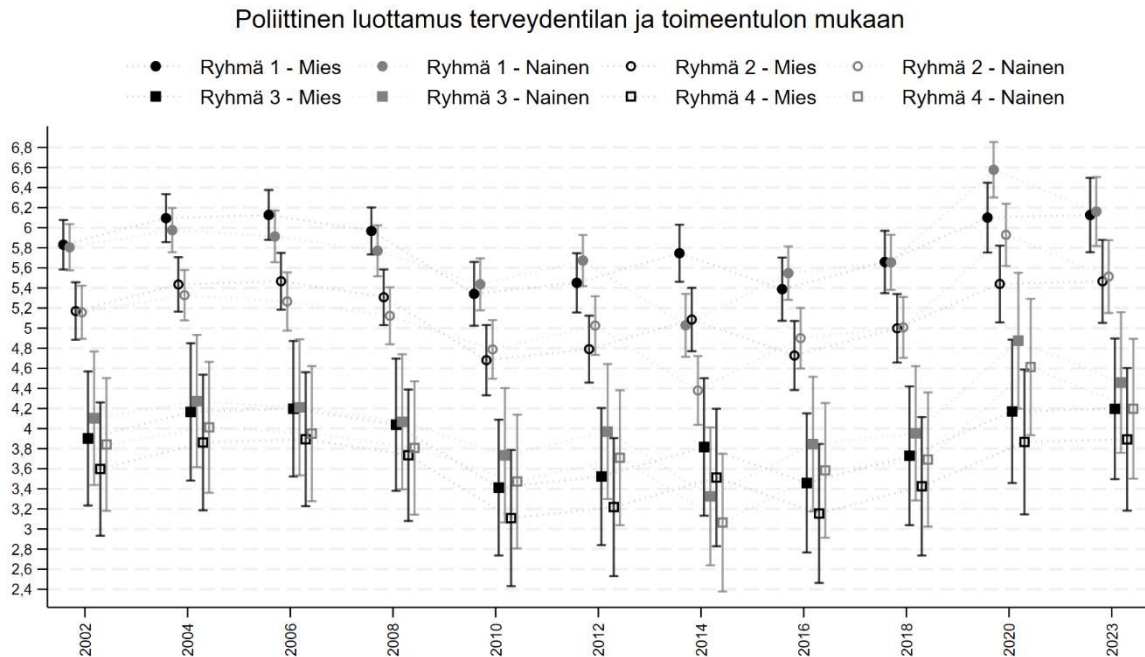
Tulokset terveydentilan ja toimeentulon yhteydestä nuorten luottamukseen toistuvat samanlaisina yleistetyssä (kuvio 8), institutionaalisen (kuvio 9) ja poliittisen luottamuksen (kuvio 10) osalta. Korkein luottamus on vastaajilla, jotka kokevat sekä terveytensä että toimeentulonsa hyväksi (ryhmä 1). Terveytensä hyväksi ja toimeentulonsa heikoksi kokevien (ryhmä 2) luottamus on kaikilla kierroksilla tilastollisesti merkitsevästi tai lähes merkitsevästi edellistä ryhmää alhaisempi. Terveytensä heikoksi kokevien (ryhmät 3 ja 4) luottamus on kaikilla kierroksilla selvästi ja tilastollisesti merkitsevästi tai lähes merkitsevästi kahta edellistä ryhmää alhaisempi. Terveytensä heikoksi ja toimeentulonsa hyväksi kokevien (ryhmä 3) luottamus on kaikilla kierroksilla myös toimeentulonsa heikoksi kokevia (ryhmä 4) korkeampi. Ero ei ole tilastollisesti merkitsevä, ja ryhmien 3 ja 4 luottamusvälit sisältävät toistensa keskiarvoestimaatit.

Kuvio 8. Nuorten yleistetty luottamus terveydentilan ja toimeentulon mukaan vuosina 2002–2023

Kuvio 9. Nuorten institutionaalinen luottamus terveydentilan ja toimeentulon mukaan vuosina 2002–2023.

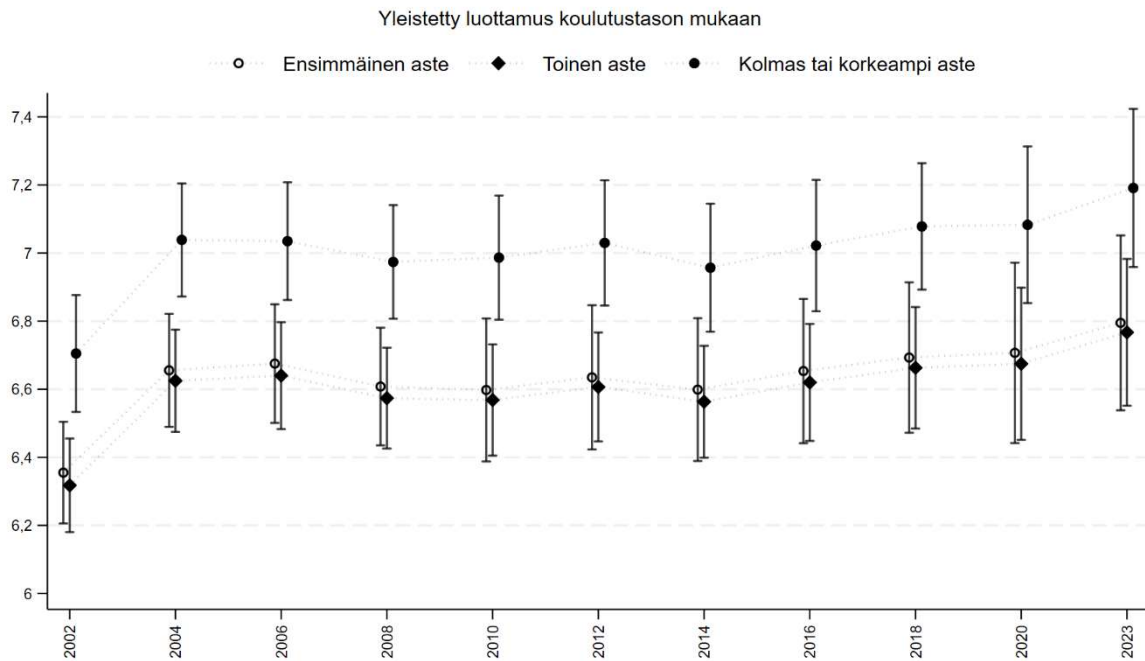
Kuvio 10. Nuorten poliittinen luottamus terveydentilan ja toimeentulon mukaan vuosina 2002–2023.

Toimeentulon ja terveyden mukaan jaoteltujen ryhmien välinen ero luottamuksessa on verrattain suuri. Korkeimman ja alimman luottamuksen ryhmien välinen ero on yli kaksi pykälää aineiston luottamusta mittaavien muuttujien välimatka-asteikolla. Yhteenvedona todetaan, että sekä toimeentulon että terveydentilan osalta havaitaan yhteys nuorten yleistettyyn, institutionaaliseen ja poliittiseen luottamukseen. Terveydentilan vaikutus on toimeentuloa suurempi. Saadut tulokset ovat yhteensopivia aiempaan tutkimukseen: sekä terveys että toimeentulo ovat yhteydessä luottamukseen (ks. esim. Delhey & Newton, 2003; Ervasti ym., 2019), ja toimeentulon merkitys lisääntyy iän myötä (Ervasti, 2004).

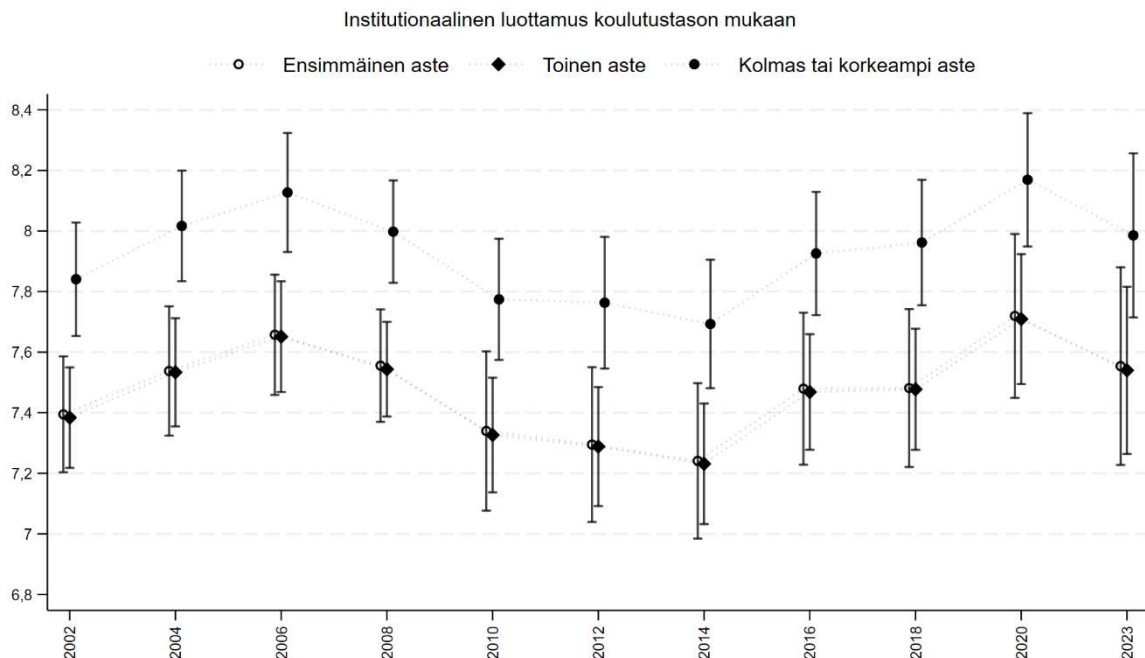
Lopuksi tarkastelen koulutustason yhteyttä yleistettyyn, institutionaaliseen ja poliittiseen luottamukseen. Määritän regressiomallista kierroskohtaiset keskiarvot kolmeen eri koulutustasoon kuuluville vastaajille ja erikseen koulutustason mukaisesti molemmille sukupuolille.

Yleistetyssä, institutionaalisisessa ja poliittisessä luottamuksessa ei havaita samaan koulutustasoon kuuluvien osalta sukupuolten välistä tilastollisesti merkitsevää eroa, ja molempien sukupuolten keskiarvoestimaattien luottamusvälit sisältävät vastakkaisen sukupuolen keskiarvoestimaatit. Yleistetyyn (kuvio 11) ja institutionaalisen (kuvio 12) luottamuksen osalta havaitaan samanlainen järjestelmällinen ero koulutustasojen välillä. Korkeimmin koulutetuilla on kaikilla kierroksilla tilastollisesti merkitsevästi tai lähes

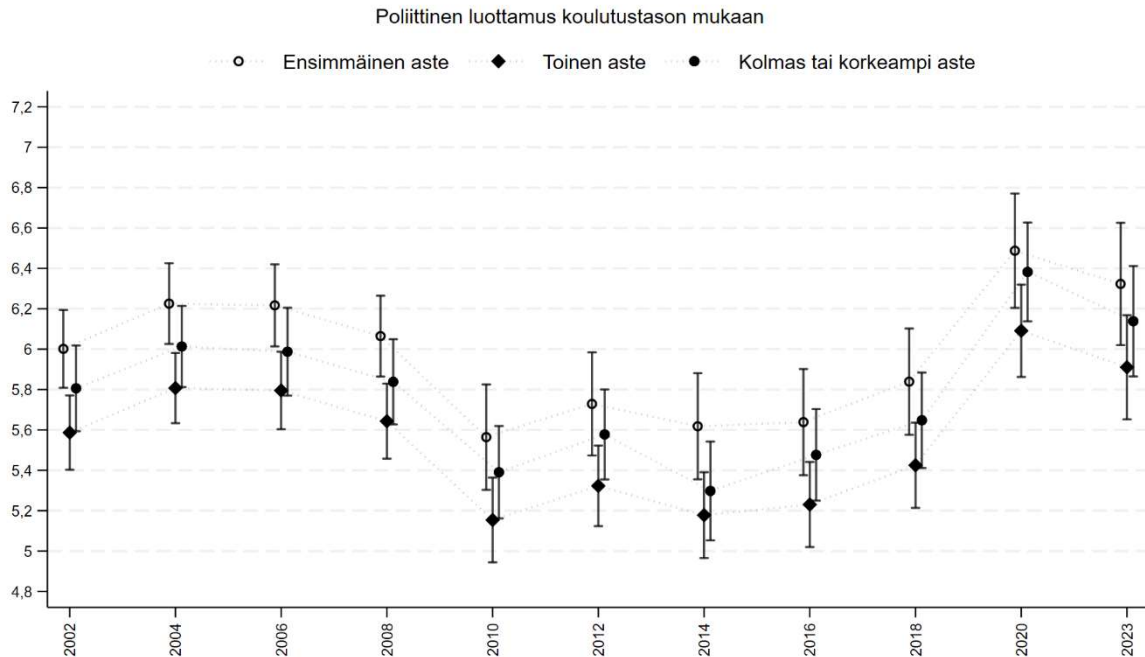
merkittävästi korkeampi luottamus kuin kahdella alemmin koulutetulla ryhmällä, joiden luottamustasot ovat hyvin lähellä toisiaan.

Kuvio 11. Nuorten yleistetty luottamus koulutustason mukaan vuosina 2002–2024

Kuvio 12. Nuorten institutionaalinen luottamus koulutustason mukaan vuosina 2002–2024

Kuvio 13. Nuorten poliittinen luottamus koulutustason mukaan vuosina 2002–2024.

Poliittisen luottamuksen (kuvio 13) osalta saatu tulos poikkeaa yleistetystä ja institutionaalisisesta luottamuksesta. Alimman koulutustason vastaajien poliittinen luottamus on korkein, korkeimmin koulutettujen seuraavaksi korkein ja alhaisin luottamus on toisen koulutustason ryhmällä. Tulos toistuu järjestelmällisesti kaikilla kierroksilla.

Tilastollisessa päätelyssä usein sovelletun p-arvoon pohjautuvan dikotomisen jaottelun mukaan nuorten poliittisessä luottamuksessa ei ole koulutustasoryhmien välistä eroa. Tulos on kuitenkin järjestelmällinen. Ero toistuu samalla tavalla kaikilla kierroksilla, sekä naisten että miesten keskuudessa. Arvioin seuraavaksi Monte Carlo -simulaatiolla saadun tuloksen todennäköisyyttä olettaen nollahypoteesin (H_0 : poliittisen luottamuksen keskiarvossa ei ole koulutustasoryhmien välistä eroa) pitävän paikkansa.

Simulaatiossa ryhmien poliittisen luottamuksen oletetaan olevan normaalijakautunut, ja ryhmien keskiarvojen olevan nollahypoteesin mukaisesti yhtä suuret. Yksinkertaisuuden vuoksi keskiarvoiksi valittiin⁴ havaintoaineistosta määritetyt korkeimman koulutustason ryhmän kierroskohtaiset keskiarvoestimaatit. Keskiarvojen ollessa yhtä suuret, ainoastaan ryhmien luottamusjakaumien hajonnat vaikuttavat todennäköisyyteen: mitä suuremmat

⁴ Simulaatiolla estimoitavan todennäköisyyden kannalta normaalijakautuneeksi oletetun poliittisen luottamuksen keskiarvon suuruudella ei ole vaikutusta todennäköisyyteen – kunhan keskiarvo on kaikilla ryhmillä sama. Ainoastaan normaalijakaumien hajonnat vaikuttavat todennäköisyyteen.

alempien ryhmien hajonnat ovat korkeimman ryhmän hajontaan verrattuna, sitä todennäköisempi olisi tutkielmassani saadun järjestelmällinen tulos nollahypoteesin pätiessä.

Ajoin kaksi 100 000 kierroksen simulaatiota. Ensimmäisessä alempien ryhmien luottamuksen keskivirheet asetettiin puolitoistakertaiseksi korkeimpaan ryhmään verrattuna. Ero on merkittävästi suurempi kuin tutkimusaineiston havainnoista määritettyjen ryhmäkohtaisten keskivirheiden suhde. Tällä hajontojen erolla simulaation perusteella saadun tuloksen todennäköisyys ei poikkea nolasta – toisin sanoen, tutkielmassani saatu tulos olisi äärimmäisen epätodennäköinen, mikäli nollahypoteesi pätisi. Toisessa simulaatioajossa alempien ryhmien luottamuksen keskivirheet asetettiin kolminkertaiseksi korkeimman koulutustason ryhmään verrattuna. Tällä simulaatioparametrilla tutkielmassani saadun järjestelmällisen tuloksen arvioitu todennäköisyys olisi 5,3 %, ja sen 95 % luottamusväli on 5,2–5,5 %.

Simulaatioasetelma on kuvattu tarkemmin liitteessä 2. Havaintoaineistossa suurin ero alempien ja korkeimman koulutustasoryhmän keskivirheissä oli vuosina 2016 ja 2020, jolloin ensimmäisen asteen koulutuksen suorittaneiden ryhmän poliittisen luottamuksen keskiarvon keskivirhe oli 1,16-kertainen korkeimpaan koulutustasoryhmään verrattuna. Simulaatiolla estimoidun todennäköisyyden voidaan siis perustellusti arvella olevan merkittävästi todellista todennäköisyyttä suurempi.

Huomioiden poliittisen luottamuksen koulutusryhmien välisten erojen järjestelmällisyys 11 kyselykierroksen ja 21 vuoden ajanjakson aikana, sekä simulaatiosta saadut tulokset, esitetään tämän tutkielman tuloksena nuorten poliittisen luottamuksen koulutustasoryhmien välisen eron olevan todennäköisemmin seurausta todellisesta ryhmien välisestä erosta väestötasolla kuin pelkästä sattumasta.

5 Johtopäätökset

Tarkastelin tutkielmassani millaisia yli ajan tapahtuneita muutoksia ja sukupuolen, terveyden, toimeentulon tai koulutustason välisiä eroja 15–29-vuotiaiden nuorten luottamuksessa ilmeni Suomessa vuosina 2002–2023. Suhtauduin kriittisesti tilastollisten testien p-arvoon perustuvaan dikotomiseen tulkintaan ja arvioin tuloksia suhteessa koko pitkään 21 vuoden aikasarjaan. Tutkielmani on ensimmäinen näin pitkän ajanjakson kattava tutkimus nuorten luottamuksesta Suomessa.

Merkittävin tulos on, että havaitsin nuorten yleistetyssä institutionaalisessa ja poliittisessa luottamuksessa merkkejä mahdollisesta polarisoitumisesta, joka ei kuitenkaan ole ensisijaisesti sukupuolittunutta. Sekä 15–29-vuotiaiden nuorten että vanhemman yli 30-vuotiaiden ikäryhmän keskimääräinen luottamus on pysynyt vakaana tai hieman noussut vuosien 2002–2023 välillä. Nuorten miesten ja naisten välillä ei havaittu merkittävää eroa minkään luottamustyyppin osalta. Samalla ajanjaksolla nuorten yleistyneen, institutionaalisen ja poliittisen luottamuksen hajonta on kuitenkin noussut merkittävästi. Yhä useamman nuoren luottamus poikkeaa yhä enemmän keskiarvosta – toisin sanoen, nuorten luottamuksessa on havaittavissa merkkejä polarisoitumisesta.

Myös vanhemman, yli 30-vuotiaiden ikäryhmän luottamusjakaumien hajonta on noussut tarkastelujaksolla. Suhteellinen muutos on kuitenkin huomattavasti pienempi kuin 15–29-vuotiaiden nuorten keskuudessa, ja vanhemman ikäryhmän osalta muutos selittyy ESS-kyselyiden vastaajamäärien laskulla. Vastaajakato ei selitä nuorten hajonnan merkittävää nousua. Luottamusjakaumien vinoudessa tai regressiomallien heteroskedastisuudessa yli ajan tapahtuneita muutoksia ja niiden mahdollista vaikutusta ei ollut mahdollista tarkastella tämän tutkielman laajuudessa. Tämän rajoitteen vuoksi tulosten tulkintaan on suhtauduttava varovaisuudella.

Julkisessa keskustelussa on esitetty väitteitä suomalaisväestön luottamuksen heikentymisestä tai suoranaisestä romahduksesta (ks. esim. Peltola, 2025). Tulokseni yleistety, institutionaalisen ja poliittisen luottamuksen keskimääräisestä kehityksestä niin 15–29-vuotiaiden nuorten kuin vanhemman yli 30-vuotiaiden ikäryhmän osalta eivät anna tukea julkisen keskustelun väitteille. Nuorten luottamuksen hajonnan merkittävä nousu puolestaan viittaisi siihen, että nuorten keskuudessa ainakin joidenkin ryhmien osalta voi olla kyse luottamuksen merkittävästä heikentymisestä. Tutkielmani tulokset ovat suomalaisväestön

keskimääräisen luottamuksen osalta yhteensopivia aiemman tutkimuksen tuloksiin luottamuksen vakaudesta ja pysyvyydestä (ks. esim. Kouvo, 2014, s. 21), mutta nuorten luottamuksen hajonnan nousu on ristiriidassa aiemman tutkimuksen käsitykseen.

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu nuorten luottamuksen olevan vanhempaa ikäryhmää alhaisempi. Tulokseni vahvistavat aiempia tutkimustuloksia nuorten yleistetystä ja institutionaalista luottamuksesta. Poliittisen luottamuksen osalta havaitsin nuorten luottamuksen olevan korkeampi. Aiempaa tutkimusta ikäryhmien poliittisen luottamuksen eroista on verrattain vähän. Tutkielmani tulos on kuitenkin yhteensopiva esimerkiksi Kołczyńskan (2020) havaintoihin poliittisen luottamuksen ja iän välisestä epälineaarista yhteydestä.

Tutkimukseni vahvistavat aiemmassa tutkimuksessa havaitun toimeentulon, terveydentilan ja koulutuksen positiivisen yhteyden nuorten yleistettyyn ja institutionaaliseen luottamukseen. Poliittisen luottamuksen osalta tulokseni ovat osin ristiriitaisia vähäisen aiemman tutkimuksen kanssa. Kołczyńskan (2020) tulosten mukaan koulutuksella on positiivinen yhteys poliittiseen luottamukseen, mikä on yhteensopiva omaan tulokseeni korkeimman ja toiseksi korkeimman koulutusasteen suorittaneiden nuorten välisestä erosta. Saamani tulos alimmin koulutettujen nuorten korkeimmasta poliittisesta luottamuksesta on ristiriidassa aiempaan tutkimukseen.

Luottamustutkimuksessa tunnetaan luottamuksen yhteiskunnallinen merkitys. Nuorten luottamusta on kuitenkin tutkittu hämmästyttävän vähän. Viimeaikaisten uutisten perusteella nuorten luottamus on vähintään yhtä tärkeää yhteiskunnan tasolla: Perun pääkaupungissa Limassa on julistettu hätätila yhden ihmisen menetettyä henkensä ja satojen loukkaannuttua nuorten tyytymättömyydestä alkaneissa mielenosoituksissa (Koivistoinen, 2025) ja Madagaskarissa valta on vaihtunut nuorten tyytymättömyydestä käynnistyneiden tapahtumien seurauksena (Eronen & Helin, 2025). Nuorten sivuuttamisella voi olla dramaattisia yhteiskunnallisia seurauksia.

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että luottamuksen mekanismit voivat vaihdella erilaisen luottamustason maissa (esim. Delhey & Newton, 2003). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella nuorten luottamuksesta tarvitaan lisätutkimusta sekä erilaisten luottamustason maiden sisällä että erilaisten luottamustason maiden välisenä vertailevana tutkimuksena.

Lähteet

- Altman, D. G., & Bland, J. M. (1995). Absence Of Evidence Is Not Evidence Of Absence. *BMJ (Online)*, *311*(7003), 485–485. <https://doi.org/10.1136/bmj.311.7003.485>
- Bi, S., Maes, M., Stevens, G. W. J. M., de Heer, C., Li, J.-B., Sun, Y., & Finkenauer, C. (2025). Trust and Subjective Well-Being Across the Lifespan: A Multilevel Meta-Analysis of Cross-Sectional and Longitudinal Associations. *Psychological Bulletin*, *151*(6), 737–766. <https://doi.org/10.1037/bul0000480>
- Bjarnadóttir, S., Fairbrother, M., Ólafsdóttir, S., & Beckfield, J. (2025). When trusting the state is not enough: Broader institutional trust and public support for energy transition policies. *Environmental Sociology*, *11*(1), 40–51. <https://doi.org/10.1080/23251042.2024.2381152>
- Bjørnskov, C. (2009). Economic growth. Teoksessa G. T. Svendsen & G. L. H. Svendsen, *Handbook of social capital: The troika of sociology, political science and economics* (s. 337–353). Elgar.
- Brehm, J., & Rahn, W. (1997). Individual-Level Evidence for the Causes and Consequences of Social Capital. *American Journal of Political Science*, *41*(3), 999–1023. <https://doi.org/10.2307/2111684>
- Delhey, J., & Newton, K. (2003). Who trusts?: The origins of social trust in seven societies. *European Societies*, *5*(2), 93–137. <https://doi.org/10.1080/1461669032000072256>
- Eronen, E., & Helin, S. (2025, lokakuuta 15). *Madagaskarista tuli kolmas maa, missä valta vaihtui Z-sukupolven mielenosoitusten jälkeen*. Yle Uutiset. <https://yle.fi/a/74-20187478>
- Ervasti, H. (2004). Työttömyys elämäntilanteena—Ikäryhmittäistä vertailua. Teoksessa T.-A. Wilska & J. Erola, *Yhteiskunnan moottori vai kivireki?: Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus* (s. 139–159). Minerva.

- Ervasti, H., Kouvo, A., & Venetoklis, T. (2019). Social and Institutional Trust in Times of Crisis: Greece, 2002–2011. *Social Indicators Research*, 141(3), 1207–1231.
<https://doi.org/10.1007/s11205-018-1862-y>
- Ervasti, H., & Venetoklis, T. (2010). Unemployment and Subjective Well-being: An Empirical Test of Deprivation Theory, Incentive Paradigm and Financial Strain Approach. *Acta Sociologica*, 53(2), 119–139.
<https://doi.org/10.1177/0001699310365624>
- European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (ei pvm.). *European Social Survey rounds 1-11 (2002-2023)* [Dataset].
- Fairbrother, M. (2017). Environmental attitudes and the politics of distrust. *Sociology Compass*, 11(5), n/a. <https://doi.org/10.1111/soc4.12482>
- Fairbrother, M., Arrhenius, G., Bykvist, K., & Campbell, T. (2021). Governing for Future Generations: How Political Trust Shapes Attitudes Towards Climate and Debt Policies. *Frontiers in Political Science*, 3. <https://doi.org/10.3389/fpos.2021.656053>
- Graafland, J., & Lous, B. (2019). Income Inequality, Life Satisfaction Inequality and Trust: A Cross Country Panel Analysis. *Journal of happiness studies*, 20(6), 1717–1737.
<https://doi.org/10.1007/s10902-018-0021-0>
- Grenfell, M. (2014). *Pierre Bourdieu: Key Concepts* (s. viii). Taylor & Francis Group.
<https://doi.org/10.1017/UPO9781844654031>
- Harré, R. (1999). Trust and Its Surrogates: Psychological Foundations of Political Process. Teoksessa M. Warren, *Democracy and trust*. University Press.
- Helsingin Sanomat. (2024, heinäkuuta 18). *Pääkirjoitus | Nuorten arvomaailman polarisoituminen näkyy puolueiden kannatuksessa*. Helsingin Sanomat.
<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000010567195.html>

- Helve, H. M. (2023). Values and Solidarity of Young Finnish Millennials and Generation X. *Youth*, 3(1), 401–413. <https://doi.org/10.3390/youth3010027>
- Knack, S., & Keefer, P. (1997). Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1251–1288. <https://doi.org/10.1162/003355300555475>
- Koivistoinen, V. (2025, lokakuuta 17). *Limaan julistetaan hätätila – ainakin yksi kuollut ja satoja loukkaantunut mielenosoituksissa*. Yle Uutiset. <https://yle.fi/a/74-20188846>
- Kołczyńska, M. (2020). Democratic values, education, and political trust. *International Journal of Comparative Sociology*, 61(1), 3–26. <https://doi.org/10.1177/0020715220909881>
- Kouvo, A. (2014). *Luottamuksen lähteet: Vertaileva tutkimus yleistynyttä luottamusta synnyttävistä mekanismeista*. Turun yliopisto.
- Krastev, S., Kraiden, O., Vang, Z. M., Juárez, F. P.-G., Solomonova, E., Goldenberg, M. J., Weinstock, D., Smith, M. J., Dervis, E., Pilat, D., & Gold, I. (2023). Institutional trust is a distinct construct related to vaccine hesitancy and refusal. *BMC Public Health*, 23(1), 2481–17. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-17345-5>
- Long, J. S., & Ervin, L. H. (2000). Using heteroscedasticity consistent standard errors in the linear regression model. *The American Statistician*, 54(3), 217-.
- Luhmann, N. (1988). Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. Teoksessa D. Gambetta (Toim.), *Trust: Making and breaking cooperative relations* (s. 94–107). Blackwell.
- Lönnqvist, J. E., & Ilmarinen, V.-J. (2021). Using a Continuous Measure of Genderedness to Assess Sex Differences in the Attitudes of the Political Elite. *Political Behavior*, 43(4), 1779–1800. <https://doi.org/10.1007/s11109-021-09681-2>

- Mannerström, R., Muotka, J., Leikas, S., & Lönnqvist, J.-E. (2020). Hyvin toimeentuleva, terve ja suvaitsematon – Suomalaisten nuorten poliittiset ideologiat asenneprofiileina tarkasteltuna. *Politiikka*, 62(1), 9–32. <https://doi.org/10.37452/politiikka.83247>
- McShane, B. B., Bradlow, E. T., Lynch, J. G., & Meyer, R. J. (2024). “Statistical Significance” and Statistical Reporting: Moving Beyond Binary. *Journal of Marketing*, 88(3), 1–19. <https://doi.org/10.1177/00222429231216910>
- Misztal, B. A. (1996). *Trust in modern societies: The search for the bases of social order*. Polity Press.
- Nannestad, P., Svendsen, G. T., Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2014). Do Institutions or Culture Determine the Level of Social Trust? The Natural Experiment of Migration from Non-western to Western Countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(4), 544–565. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.830499>
- Nuutila, S. (2024, helmikuuta 7). *Railo repesi nuorten naisten ja miesten arvomaailmojen välille – tutkija näkee taustalla huolestuttavan kehityksen*. Yle Uutiset. <https://yle.fi/a/74-20073201>
- Peltola, M. (2025, maaliskuuta 13). *Tulevaisuus | Kansalaisten luottamus Suomen tulevaisuuteen romahti, kertoo uusi barometri*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011094507.html>
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America’s Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65–78. <https://doi.org/10.1353/jod.1995.0002>
- Salmenniemi, S. (2008). *Democratization and gender in contemporary Russia*. Routledge.
- Skirbekk, G., & Gilje, N. (2001). *A History of Western Thought: From ancient Greece to the twentieth century* (1. p.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203870372>
- Tilastokeskus. (2024). *115c—Väestö pääasiallisen toiminnan, sukupuolen, iän (1-v) ja vuoden mukaan, 1987-2023 [Dataset]*.

https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tyokay/statfin_tyokay_pxt_115c.px/chart/chartViewLine/

Topić-Rutherford, M., Vasquez, R. A., Eng, N., & Merle, P. (2025). Job satisfaction and career adaptability through the lenses of Bourdieu's theory of practice and theory of elites: A comparison of Hispanic and non-Hispanic communication professionals. *Journal of Communication Management (London, England)*.

<https://doi.org/10.1108/JCOM-11-2024-0223>

Uslaner, E. M. (2000). Producing and Consuming Trust. *Political Science Quarterly*, 115(4), 569–590. <https://doi.org/10.2307/2657610>

Liitteet

Liite 1. Regressiotulokset yleistetty, institutionaalinen ja poliittinen luottamus

Taulukko 1a. Regressiotulokset Yleistetty luottamus (<i>trust_generalized</i>)						
ESS kierros	Malli 1			Malli 2		
	β	std.err.	p-arvo	β	std.err.	p-arvo
2004	0,280 *	(0,137)	0,04	0,221	(0,134)	0,10
2006	0,370 **	(0,141)	0,01	0,297 *	(0,138)	0,03
2008	0,191	(0,142)	0,18	0,215	(0,133)	0,11
2010	0,133	(0,153)	0,39	0,150	(0,152)	0,32
2012	0,298 *	(0,147)	0,04	0,172	(0,147)	0,24
2014	0,225	(0,144)	0,12	0,225	(0,143)	0,12
2016	0,288	(0,148)	0,05	0,254	(0,147)	0,08
2018	0,356 *	(0,169)	0,04	0,254	(0,164)	0,12
2020	0,317	(0,194)	0,10	0,289	(0,193)	0,13
2023	0,395 *	(0,182)	0,03	0,329	(0,175)	0,06
Sukupuoli						
Nainen	-0,062	(0,128)	0,63	-0,159	(0,124)	0,20
ESS kierros # Sukupuoli						
2004 # Nainen	0,180	(0,190)	0,34	0,184	(0,185)	0,32
2006 # Nainen	0,026	(0,199)	0,90	0,053	(0,192)	0,78
2008 # Nainen	0,104	(0,194)	0,59	0,089	(0,187)	0,63
2010 # Nainen	0,230	(0,208)	0,27	0,215	(0,205)	0,29
2012 # Nainen	0,077	(0,210)	0,71	0,249	(0,203)	0,22
2014 # Nainen	0,010	(0,215)	0,96	0,045	(0,206)	0,83
2016 # Nainen	0,123	(0,218)	0,57	0,103	(0,212)	0,63
2018 # Nainen	0,081	(0,224)	0,72	0,195	(0,214)	0,36
2020 # Nainen	0,044	(0,260)	0,87	0,145	(0,252)	0,57
2023 # Nainen	0,042	(0,255)	0,87	0,257	(0,248)	0,30
Vastaajan ikä				-0,067	(0,081)	0,41
Vastaajan ikä ²				0,001	(0,002)	0,45
Koulutustaso						
Toinen aste				0,074	(0,092)	0,42
Kolmas tai korkeampi aste				0,402 **	(0,117)	0,00
Isän koulutustaso						
Toinen aste				-0,067	(0,079)	0,40
Kolmas tai korkeampi aste				0,089	(0,087)	0,31
Äidin koulutustaso						
Toinen aste				0,046	(0,087)	0,59
Kolmas tai korkeampi aste				0,094	(0,095)	0,32
Terveystila				-0,363	(0,289)	0,21
Kotitalouden toimeentulo				-0,076	(0,072)	0,29
Hyvinvointi				0,361 **	(0,022)	0,00
Sijoittuminen vas-oik-ulottuvuudella				-0,027	(0,015)	0,07
Leikkauskohta	6,401			4,802	(0,918)	0,00
R-squared	0,01			0,13		

** p<,01, * p<,05

Taulukko 1b: Regressiotulokset **Institutionaalinen luottamus** (*trust_institutional*)

	Malli 1			Malli 2		
	β	std.err.	p-arvo	β	std.err.	p-arvo
ESS kierros						
2004	0,036	(0,187)	0,85	0,065	(0,173)	0,71
2006	0,264	(0,171)	0,12	0,206	(0,163)	0,21
2008	0,123	(0,174)	0,48	0,169	(0,156)	0,28
2010	-0,092	(0,189)	0,62	-0,028	(0,186)	0,88
2012	-0,027	(0,180)	0,88	-0,153	(0,177)	0,39
2014	-0,188	(0,192)	0,33	-0,168	(0,180)	0,35
2016	0,169	(0,192)	0,38	0,084	(0,181)	0,64
2018	0,176	(0,205)	0,39	0,004	(0,193)	0,98
2020	0,501 *	(0,210)	0,02	0,316	(0,195)	0,11
2023	0,382	(0,237)	0,11	0,193	(0,236)	0,41
Sukupuoli						
Nainen	-0,116	(0,161)	0,47	-0,131	(0,155)	0,40
ESS kierros # Sukupuoli						
2004 # Nainen	0,252	(0,242)	0,30	0,182	(0,227)	0,42
2006 # Nainen	0,148	(0,235)	0,53	0,131	(0,229)	0,57
2008 # Nainen	0,023	(0,228)	0,92	-0,020	(0,211)	0,93
2010 # Nainen	0,047	(0,249)	0,85	-0,064	(0,241)	0,79
2012 # Nainen	0,062	(0,254)	0,81	0,124	(0,251)	0,62
2014 # Nainen	0,050	(0,266)	0,85	0,033	(0,251)	0,89
2016 # Nainen	0,028	(0,260)	0,91	0,002	(0,244)	0,99
2018 # Nainen	0,125	(0,264)	0,64	0,192	(0,252)	0,45
2020 # Nainen	-0,131	(0,276)	0,63	0,020	(0,266)	0,94
2023 # Nainen	-0,284	(0,310)	0,36	-0,079	(0,311)	0,80
Vastaajan ikä				-0,125	(0,096)	0,19
Vastaajan ikä ²				0,002	(0,002)	0,36
Koulutustaso						
Toinen aste				0,277 *	(0,117)	0,02
Kolmas tai korkeampi aste				0,738 **	(0,143)	0,00
Isän koulutustaso						
Toinen aste				0,099	(0,092)	0,28
Kolmas tai korkeampi aste				0,232 *	(0,100)	0,02
Äidin koulutustaso						
Toinen aste				-0,060	(0,106)	0,57
Kolmas tai korkeampi aste				0,194	(0,113)	0,09
Terveydentila				-0,693	(0,430)	0,11
Kotitalouden toimeentulo				-0,149	(0,090)	0,10
Hyvinvointi				0,295 **	(0,028)	0,00
Sijoittuminen vas-oik-ulottuvuudella				0,096 **	(0,017)	0,00
Leikkauskohta	7,449 **	(0,116)	0	6,846 **	(1,153)	0,00
R-squared	0,01			0,12		

** p<,01, * p<,05

Taulukko 1c: Regressiotulokset **Poliittinen luottamus** (*trust_political*)

	Malli 1			Malli 2		
	β	std.err.	p-arvo	β	std.err.	p-arvo
ESS kierros						
2004	0,270	(0,178)	0,13	0,265	(0,172)	0,12
2006	0,348	(0,192)	0,07	0,297	(0,175)	0,09
2008	0,113	(0,186)	0,54	0,137	(0,170)	0,42
2010	-0,521 *	(0,212)	0,01	-0,489 *	(0,206)	0,02
2012	-0,214	(0,200)	0,29	-0,379	(0,197)	0,05
2014	-0,035	(0,198)	0,86	-0,085	(0,193)	0,66
2016	-0,346	(0,219)	0,11	-0,443 *	(0,205)	0,03
2018	0,025	(0,218)	0,91	-0,172	(0,204)	0,40
2020	0,422	(0,230)	0,07	0,270	(0,220)	0,22
2023	0,500 *	(0,238)	0,04	0,296	(0,229)	0,20
Sukupuoli						
Nainen	-0,065	(0,175)	0,71	-0,056	(0,167)	0,74
ESS kierros # Sukupuoli						
2004 # Nainen	-0,032	(0,240)	0,90	-0,094	(0,233)	0,69
2006 # Nainen	-0,105	(0,262)	0,69	-0,189	(0,245)	0,44
2008 # Nainen	-0,106	(0,251)	0,67	-0,172	(0,240)	0,47
2010 # Nainen	0,251	(0,277)	0,37	0,120	(0,266)	0,65
2012 # Nainen	0,155	(0,270)	0,57	0,247	(0,258)	0,34
2014 # Nainen	-0,720 *	(0,285)	0,01	-0,693 *	(0,271)	0,01
2016 # Nainen	0,194	(0,292)	0,51	0,185	(0,267)	0,49
2018 # Nainen	-0,038	(0,291)	0,90	0,022	(0,268)	0,93
2020 # Nainen	0,380	(0,295)	0,20	0,502	(0,279)	0,07
2023 # Nainen	-0,173	(0,319)	0,59	0,060	(0,304)	0,84
Vastaajan ikä				-0,384 **	(0,096)	0,00
Vastaajan ikä^2				0,007 **	(0,002)	0,00
Koulutustaso						
Toinen aste				0,203	(0,111)	0,07
Kolmas tai korkeampi aste				0,611 **	(0,143)	0,00
Isän koulutustaso						
Toinen aste				0,164	(0,098)	0,09
Kolmas tai korkeampi aste				0,269 *	(0,108)	0,01
Äidin koulutustaso						
Toinen aste				0,100	(0,109)	0,36
Kolmas tai korkeampi aste				0,222	(0,120)	0,07
Terveydentila				-0,838 **	(0,318)	0,01
Kotitalouden toimeentulo				-0,179 *	(0,089)	0,04
Hyvinvointi				0,323 **	(0,026)	0,00
Sijoittuminen vas-oik-ulottuvuudella				0,095 **	(0,017)	0,00
Leikkauskohta	5,656 **			8,337 **	(1,124)	0,00
R-squared	0,03			0,16		

** p<,01, * p<,05

Liite 2. Simulaatioasetelman kuvaus

Simulaatiossa pyritään testaamaan yllä esitetyn tuloksen todennäköisyyttä, mikäli ryhmien luottamuksen keskiarvossa ei ole populaatiotasolla eroa eli toisin sanoen saatu tulos olisi vain satunnaisvaihtelun tulosta. Simulaatiossa ryhmien luottamusjakaumista tehdään seuraavat oletukset:

- (i) Ryhmien poliittisen luottamuksen populaatiotason keskiarvoiksi kaikkina vuosina oletetaan havainnoista määritetty kolmannen asteen koulutuksen suorittaneiden keskiarvo, jota merkitään alla μ_{tertiary_i} , missä $i \in \{1, 2, \dots, 11\}$.
- (ii) Ensimmäisen ja toisen asteen koulutuksen luottamusjakaumien hajonta oletetaan (merkittävästi) suuremmaksi kuin korkeimman koulutustasoryhmän.
- (iii) Simulaatiossa ryhmille vedetään täten satunnaiset keskiarvot jakaumista:
 $N_3(\mu_{\text{tertiary}_i}, SE_{\text{tertiary}_i})$ ja $N_{1,2}(\mu_{\text{tertiary}_i}, k * SE_{\text{tertiary}_i})$, $i \in \{1, \dots, 11\}$ $k \in [1,5, 3]$

Simulaatiossa siis ensimmäisen ja toisen asteen tutkinnon suorittaneiden poliittisen luottamuksen hajonta oletetaan 1,5–3-kertaiseksi kolmannen tai korkeamman asteen tutkinnon suorittaneiden ryhmään verrattuna. Mitä suurempi keskivirheiden kerroin k on, sitä todennäköisempää yksittäisellä simulaatiokierroksella on saada tutkielmassani havaittua vastaava tulos.

Simulaatio on 100 000 kierroksen simulaatio, jossa jokaisella simulaatiokierroksella kullekin koulutustasoryhmälle vedetään yllä kuvatuista satunnaisjakaumista poliittisen luottamuksen keskiarvo jokaiselle ESS-kyselykierrokselle (1–11). Yksittäinen simulaatiokierros lasketaan onnistuneeksi, mikäli ryhmäkohtaisten keskiarvojen osalta pätee $X_{2i} \leq X_{3i} \leq X_{1i}$ kaikille arvoille $i \in \{1, 2, \dots, 11\}$. Simulaation onnistumisehto on huomattavasti helpompi kuin tutkielmani tuloksien havainto: simulaatiokierroksella onnistumiseksi riittää, että ryhmillä joko ei ole eroa tai pienetkin erot asettavat ryhmien keskiarvot oikeaan suuruusjärjestykseen. Onnistuneiden simulaatiokierrosten suhde simulaation kokonaiskierrosmäärään (100 000) on estimoitu todennäköisyyksille, että tutkielmassani havaittu järjestelmällinen tulos saadaan pelkän satunnaisvaihtelun seurauksena tilanteessa, jossa populaatiotasolla ryhmien välistä eroa keskiarvoissa ei ole.

Simulaatio ajettiin ensin läpi asettamalla keskivirheiden kerroin tasolle $k = 1,5$. Tällä oletuksella 100 000 simulaatiokierroksen perusteella estimoitu todennäköisyys ei poikkeaa

nollasta. Seuraavaksi simulaatioajo ajettiin läpi asettamalla keskivirheiden kerroin tasolle $k = 3,0$. Tällä oletuksella estimoitu todennäköisyys on 5,3 %, ja sen 95 % luottamusväliksi saadaan 5,2–5,5 %.

Taulukossa 1 on esitetty todellisesta tutkimusaineistosta määritetyt ryhmäkohtaiset keskiarvot ja -virheet. Simulaatiossani käytetyt keskivirhekertoimet 1,5 ja 3,0 ovat huomattavasti suuremmat kuin ryhmien välisten keskivirheiden erot havaintoaineistossani. Simulaation onnistumisehto oli myös huomattavasti helpotettu tutkielmassani havaitusta erosta – ”onnistuminen” ei vaatinut muuta kuin oikean järjestyksen ryhmille, erojen suuruudelle ei asetettu reunaehtoja. Voidaan siis perustellusti arvioida simuloidun todennäköisyyden olevan vähintään yhtä suuri kuin saadun tuloksen todennäköisyys todellisuudessa olisi nollahypoteesin pitäessä paikkansa. Keskivirhekertoimia havaintoaineistosta tarkasteltaessa vaikuttaa uskottavalta, että simulaatiolla estimoitu todennäköisyys on moninkertainen todelliseen todennäköisyyteen verrattuna.

Taulukko 1. Nuorten poliittinen luottamus koulutustason mukaan vuosina 2002–2024

Vuosi	Ensimmäinen aste			Toinen aste			Kolmas tai korkeampi aste	
	Keskiarvo	Keskivirhe	Kerroin*	Keskiarvo	Keskivirhe	Kerroin*	Keskiarvo	Keskivirhe
2002	6,0015	0,0985	0,91	5,5867	0,0938	0,87	5,8060	0,1083
2004	6,2256	0,1020	1,00	5,8073	0,0887	0,87	6,0132	0,1024
2006	6,2169	0,1036	0,93	5,7951	0,0979	0,88	5,9874	0,1110
2008	6,0646	0,1020	0,95	5,6435	0,0947	0,88	5,8381	0,1076
2010	5,5643	0,1332	1,14	5,1539	0,1070	0,92	5,3905	0,1167
2012	5,7288	0,1302	1,15	5,3230	0,1018	0,90	5,5778	0,1137
2014	5,6182	0,1341	1,08	5,1780	0,1084	0,87	5,2977	0,1246
2016	5,6386	0,1342	1,16	5,2305	0,1075	0,93	5,4765	0,1156
2018	5,8390	0,1343	1,11	5,4250	0,1077	0,89	5,6475	0,1205
2020	6,4875	0,1444	1,16	6,0910	0,1166	0,93	6,3824	0,1249
2023	6,3230	0,1546	1,11	5,9104	0,1316	0,94	6,1384	0,1394

* Kerroin = ryhmän keskivirheen suhde kolmannen tai korkeamman asteen ryhmän keskivirheeseen